

Filozofski fakultet
Katedra za antropologiju
Akademska godina 2013./2014.

Zatvorene zajednice – kritički osvrt na kulturni fenomen

Diplomski rad

Mentor: dr.sc. Tomislav Pletenac

Student: Marina Blagojević

Zagreb, 28.06.2015.

Sadržaj :

1. Uvod ..... 3-5 str.

2. I.

I.1. Tri oblika zatvorenih zajednica ..... 5-6 str.

I.2. Nastanak i razvoj zatvorenih zajednica ..... 6-7 str.

I.3. Razlozi za odabir stanovanja u zatvorenoj zajednici ..... 7-8 str.

I.4. Uloga socijalizacije na percepciju razlika i preferiranje homogenosti u društvu.....8-10 str.

I.5. Strah kao motiv za odabir stanovanja u zatvorenoj zajednici ..... 10-11 str.

I.6. Strah u društvu kao alat kontrole ..... 12-14 str.

I.7. Problem života u zatvorenoj zajednici - postoji li zajedništvo unutar zatvorene zajednice? ..... 14 str.

I.8. Utjecaj ograđivanja na funkciju gradova kao životnog prostora i društva u cjelini
..... 15-16 str

II. Pregled radova na temu zatvorenih zajednica

II.1. Blandy, Lister, Hallam, Atkinson i Flint : „*Zatvorene zajednice : sistematski pregled rezultata istraživanja*“ ..... 17-19 str.

II.2. Sarah Blandy : „*Zatvorene zajednice u Engleskoj - povijesne perspektive i trenutni razvoj*“ ..... 20-24 str.

II.3. Jill Grant : „*Funkcija ograde – Socijalna konstrukcija sigurnosti u zatvorenim zajednicama*“ ..... 25-30 str.

II.4. Sven Bislev : „*Privatizacija sigurnosti kao problem upravljačkog aparata : Zatvorene zajednice na području San Diega*“ ..... 31-40 str.

II.5. Carlos J. Vilalta : „*Strah od kriminala u zatvorenim zajednicama i stambenim prostorima : usporedba tipova stambene izgradnje i testiranje teorija*“..... 40-42 str.

II.6. Dominika V. Polanska : „*Pojava zatvorenih zajednica u kontekstu post-komunizma i razlog za njihovu rastuću popularnost*“ ..... 42-47 str

3. Zaključak ..... 48-49 str.

4. Literatura ..... 50-51 str.

1. Uvod

Promjene demografske, ekonomske i političke naravi, koje su obilježile dvadeseto stoljeće, izazvale su rastući strah u društvu. Istovremeno, promjene koje su se odvile na urbanoj strukturi poput urbanizacije predgrađa i „širenja prostora mnogih problema i patologija tipičnih za velike gradove“ (Blakely, Snyder, 1997.), dovele su do manifestacije tih strahova u oblicima koji predstavljaju prijetnju postojećem društvu i demokraciji. Primjer koji prikazuje tipične načine obrane građana jest sistem ograđivanja. U prošlosti je često korišten od strane imućnih pojedinaca u svrhu zaštite vlasništva i privatnosti, a danas je sveprisutan i u srednjoj klasi. Potreba da se čovjek zaštiti od „prijetećeg društva“ stvorila je zatvorene zajednice tj. rezidencijalna područja ograđena od okoline koja ograničavaju i kontroliraju pristup, te na taj način drže sve nepoželjne sugrađane i društvene grupe podalje od stanara zajednice. U ovom radu koristim širu definiciju zatvorenih zajednica koje uključuju sva stambena područja zatvorena za javnost vratima, ogradom ili zidinama, bez obzira na vrstu zemljišnog zakupa ili formu kućanstava. Već 80-ih godina, privatiziranjem nekolicine javnih površina i ulica, zatvorene zajednice postaju česta pojava, a od 90tih sustavno se grade čitava naselja koja funkcioniraju na principu ograđivanja tj. ograničavanja pristupa. U društvu u kojem se suprotstavljaju privatno i javno, te društvena odgovornost i dužnost (Blakely, Snyder, 1997.) najčešće u korist privilegiranih, a na račun ostalih, teško da će se odvijati komunikacija i interakcija nužni za održavanje osjećaja zajedništva i kvalitete života. (Landman, 2000.) Posljedice koje dolaze uz zatvorene zajednice i dalje su tema debata po pitanju koristi i štetnosti za društvo, djelomice i zbog toga što proučavanje ovisi i o tome „s koje se strane ograde na problem gleda“.

Cilj ovog rada je prikazati lokalni i urbani utjecaj zatvorenih zajednica na društvenoj razini, te njihovo opstanjanje unutar postojećih okvira građevnih planova. Naselja ili gradovi za uspješno funkcioniranje društva moraju imati ispunjene uvjete za protok informacija i dobara. Ograničavajući protok na način da se određeno područje, te stanari tog područja, izdvoje od ostatka društva, onemogućuju se razvoj, suradnja i na poslijetku opstanak cjelokupnog društva kao umrežene zajednice. Teza rada je da zatvorene zajednice utječu na procese formiranja, kao i načine korištenja životnog prostora, tj. naseljenog područja, čime lome poveznice u društvu. Homogenost društvenih grupa, koja nastaje kao posljedica pojave zatvorenih zajednica, onemogućuje suradnju različitih dobnih skupina i kultura, te stvara jaz i potiče netrepeljivost. Ogradnjom određenog područja prekida se protok

dobara i ograničava se kretanje stanovništva, te javni promet. Time se može usporiti, pa čak i u potpunosti spriječiti razvoj naselja ili gradova.

U radu će biti objašnjene najbitnije karakteristike zatvorenih zajednica kao kulturnog fenomena kroz pet aspekata kružnog toka : reprezentaciju, identitet, konzumaciju, produkciju i regulaciju, te njihov potencijalni utjecaj na okolinu. Tih pet aspekata nisam razradila unutar jednog poglavlja već sam ih provela kroz rad ovisno o temi, tj. određenom aspektu zatvorenih zajednica, koje sam se u pojedinom poglavlju dotakla. Ujedno ću preispitati mogućnost kohabitacije s nečlanovima po pitanju opstanka tradicionalnog društva. Rad započinjem prikazom tri oblika zatvorenih zajednica, drugo poglavlje bavi se njihovim nastankom i razvojem, a u trećem poglavlju navodim razloge za odabir stanovanja u zatvorenoj zajednici. Tu se dotičem teme problema s kojima se društvo suočava poput netrepeljivosti među članovima radi rasnih, klasnih, ekonomskih ili drugih podjela, te potrebe pojedinaca da u zatvorenim zajednicama pronađu sigurnost i zaštitu od tih problema. U trećem poglavlju govorim o ulozi socijalizacije na percepciju razlika u društvu, te preferiranje homogenosti. Sljedeće poglavlje predstavlja jedan od najčešćih razloga za odabir života u zatvorenoj zajednici, zbog čega sam taj problem izdvojila iz poglavlja o razlozima za odabir stanovanja u zatvorenim zajednicama i pridala mu posebnu pažnju. Radi se o strahu u društvu. U tom poglavlju raspravljam o strahu kao motivu za odabir života u zatvorenoj zajednici, te u sljedećem poglavlju propitujem da li postoji realna opasnost i opravdan razlog za bojazan ili se radi o marketinškom triku proizvedenom za potrebu kontrole društva. Nešto više o toj temi bit će spomenuto u istraživanjima i člancima nekolicine autora koje ću prezentirati u drugom djelu rada.

Drugi dio rada čine istraživanja i članci nekoliko autora na temu zatvorenih zajednica. Odabirom radova pokušala sam napraviti što obuhvatniji pregled zatvorenih zajednica u svijetu. Umjesto da se koncentriram na slučaj pojedine zemlje, predstavljanjem problematike na području više zemalja, prikazala sam raznolikost i kompleksnost fenomena zatvorenih zajednica. Prvi rad grupe autora : Sarah Blandy i Diane Lister sa Sveučilišta Sheffield Hallam, te Rowlanda Atkinsona i Johna Flinta sa Sveučilišta u Glasgowu bavi se analizom rezultata istraživanja provedenih na području Ujedinjenog Kraljevstva. Drugi rad autorice Sarah Blandy proučava razvoj zatvorenih zajednica na području Engleske i to unutar konteksta specifičnog za povijest upravo te zemlje, što smatra bitnim faktorom. U trećem radu autorica Jill Grant istražuje funkciju ograđivanja u Kanadi, zemlji koja se percipira jednom od

sigurnijih zemalja za život. Zatvorene zajednice, te problem privatizacije sigurnosti na području San Diega u Kaliforniji, tema su četvrtog rada autora Svena Bisleva. Peti rad autora Carlosa Vilalte proučava slučaj zatvorenih zemalja u Meksiku, zemlji koja graniči sa San Diegom. Autor analizira faktor straha kao motivatora za odabir stanovanja u zatvorenoj zajednici. I posljednji rad je istraživanje autorice Dominike Polanske koja se bavi zatvorenim zajednicama u Poljskoj, točnije gradu Gdansku. Autorica proučava naglu pojavu i popularnost zatvorenih zajednica u post-komunističkom periodu. Pregledom tih radova želim prikazati da je problem zatvorenih zajednica specifičan za svaku zemlju, njihova pojava i razvoj također su uzrokovani specifičnim vremenskim i društvenim faktorima karakterističnim za pojedino područje i kulturu. Ujedino želim prikazati i sličnosti koje zatvorene zajednice vežu u problematičan fenomen s jednakim posljedicama na cjelokupno društvo.

2. I.

I.1. Tri oblika zatvorenih zajednica

Zatvorene zajednice mogu se podijeliti na tri glavne kategorije, temeljene na primarnoj motivaciji njihovih stanara. (Blakely, Snyder, 1997.) Prvu kategoriju čine zajednice stila života gdje ograde pružaju sigurnost i separaciju pri aktivnostima razonode. Za ovaj tip zajednice sigurnosne se mjere prvenstveno odnose na kontrolu pristupa tj. osiguravanje bezbrižnog uživanja u aktivnostima, dok zaštita od kriminala, kao mjera sigurnosti, dolazi na drugom mjestu. (Blakely, Snyder, 1997.) Druga kategorija su elitne zajednice gdje ograde simboliziraju distinkciju i prestiž te stvaraju mjesta sigurnog života koja odražavaju ekonomski i socijalni status. (Blakely, Snyder, 1997.) Sigurnosne zajednice čine treću i najbrže rastuću kategoriju. Primarna motivacija za ograđivanje jest strah od kriminala i bijeg od užurbanog prometa u sigurnije i familiziranije zajednice. U slučajevima kad se urbaniziraju nekoć mirna predgrađa, ograde se postavljaju kako bi se osigurao mir, a kriminal zadržao van zidina. Na taj način stanari uspostavljaju kontrolu nad svojim susjedstvom i onemogućuju promjenjivim uvjetima da se odraze na njihov život. Zatvorene zajednice još pod nazivom *common interest developments* (Rifkin, 2005.) djelomice uključuju svaku od navedenih vrijednosti, a karakterizira ih zajedničko vlasništvo nad dijelom posjeda i obavezno članstvo u zajednici kućevlasnika. Stanari su vlasnici vlastitih kuća i zajednički vlasnici „javnih

površina“, a obveza svakog kućevlasnika je plaćanje pristojbe za upravljanje i održavanje stambene zajednice. U ovom slučaju radi se o prodaji načina života, a ne o prodaji kuća kao takvih. (Rifkin, 2005.) Također, kod ovog tipa vlasništva ne postoje ni javni prostori ni javno vlasništvo što je suprotno tradicionalnim oblicima stanovanja koji omogućuju slobodan protok ljudi, roba i usluga. (Rifkin, 2005.) Iako su mnogi odabrali život u zatvorenim zajednicama zbog pogodnosti i usluga koje nude, iskustvo stanovanja često se komodificiralo na račun vlasničkih prava.

Ističem, što sam već spomenula u uvodu, u ovom radu ne istražujem samo specifični oblik zatvorene zajednice, već uključujem sve oblike zajednica, što pretpostavlja sva stambena područja zatvorena za javnost vratima, ogradom ili zidinama, bez obzira na vrstu zemljišnog zakupa ili formu kućanstava.

I.2. Nastanak i razvoj zatvorenih zajednica

Prve zatvorene zajednice potječu iz Engleske oko 300 godina prije nove ere, a njihovim graditeljima smatraju se Rimljani. (Blakely i Snyder, 1997.) Zatvorene zajednice također su građene u Sjedinjenim Američkim Državama u periodu industrijalizacije kad se viša klasa pokušavala ograditi od štetnih utjecaja industrijskog razvoja. Kasnije, sve više zajednica je gradila bogatija klasa radi privatnosti, zaštite i prestiža, a razvoj planiranih umirovljeničkih naselja u SAD-u tokom 1960-ih godina pokrenuo je širenje zatvorenih naselja do odmarališta, klubova i predgrađa srednje klase. (Kiboro, 2012.) Već 1980-ih zatvorene zajednice postaju uobičajena pojava posebno u sklopu golf terena dizajniranih primarno za odmor, prestiž i ekskluzivnost. Tokom istog perioda zatvorene zajednice niču iz rastućeg straha od kriminala. Od tog perioda ubrzava se razvoj zajednica, ne samo u SAD-u, već i u drugim dijelovima svijeta.

Dosta dugo zatvorene zajednice tretirane su kao „američki fenomen“ iako je njihova pojava očita i u drugim djelovima svijeta poput Lebanona, Južne Afrike, Saudijske Arabije i Latinske Amerike. Od 1900ih godina širenje zatvorenih zajednica utjecalo je na urbani krajolik europskih gradova, a od 1980ih ograđeni kompleksi pojavili su se i uz obalu Španjolske i Francuske. Kroz idućih deset godina fenomen zatvorenih zajednica proširio se na Madrid i Lisabon, te dalje u kapitalističke i ostale gradove Zapadne Europe. (Polanska, 2010.)

Termin „gated community“ našao se u upotrebi u kontekstu urbanih prostora krajem 1980ih i početkom 1990ih godina kada se inicijalno koristio za opisivanje stambenog razvoja u američkim gradovima. Tokom 70ih godina pa nadalje, zatvorena i ograđena rezidencijalna područja pronašla su šire tržište i to među visokom i srednjom klasom, što je proširilo već postojeće rascjepu u društvu i stvorilo isključujuće obrasce na tržištu stambenih nekretnina. (Polanska, 2010.) Zatvorene zajednice mogu nastati prilagodbom postojećih susjedstava ili mogu biti novoizgrađeni kompleksi. U prvom slučaju dolazi do zabrane korištenja i pristupa javnim ulicama i površinama koji su prethodno bili otvoreni svima za korištenje.

I.3. Razlozi za odabir stanovanja u zatvorenoj zajednici

Tradicionalni oblik društva, klasno, rasno i ekonomski heterogen, prolazi kroz proces polarizacije jer „upravo želja za sigurnošću i bijeg od kriminala i drugih pripadnika zajednice, koji se razlikuju na ekonomskoj, rasnoj ili kulturnoj osnovi, najčešća je motivacija za odabir života u zatvorenoj zajednici“. (Blakely, Snyder, 1997.) Takva separacija rezultira stvaranjem homogene i imućne zajednice s jedne, a heterogene i siromašne s druge strane, gdje prostorne prepreke postaju i prepreke socijalnoj interakciji tj. izgradnji društvenih mreža, te dovode do pada međukulturalne i međurasne tolerancije. (Low, 2001.) S pogrešnim vjerovanjem da interakcija nije moguća ni sigurna, zajednice koje se fizički, socijalno i politički odvajaju postupno gube međusobne poveznice i time direktno onemogućuju funkcioniranje društva. Kao što je već navedeno, uzrok takve separacije leži u brojnim društvenim promjenama koje izazivaju strah i nepovjerenje. Rješenje koje zatvorene zajednice nude za bijeg od tih promjena i problema jest život unutar zidina pod zaštitom čuvara, kamera i kontroliranog pristupa. Iz navedenog se može uočiti da jedan od razloga nastanka spomenutih zajednica proizlazi iz osjećaja straha i potrebe za stvaranjem sigurnog okoliša u okviru zajednice koju po određenim karakteristikama, bilo boja kože, društveni status, zajednički interesi itd, smatramo sigurnom. Drugi razlog za nastanak zatvorenih zajednica može biti i potreba za osjećajem pripadnosti koji proizlazi iz okruženja ljudi koji su međusobno slični u navedenim karakteristikama. Ono što uzrokuje feneomen zajednica, tj. ono što ga producira, jest i ono što izgrađuje identitet cjeokupne zajednice, pa tako i svakog pojedinog člana. Istovremeno identitet članova odražava se i na identitet nečlanova, tj. onih koji nisu uključeni u život zajednice. Da pojasnim mogu na drugom primjeru prikazati misao – ako

određena grupa ljudi ima potrebu živjeti u sigurnom, možda i obiteljski ili kulturno nastrojenom okruženju, tada za tu grupu ljudi možemo pretpostaviti da su obrazovani, financijski osigurani, dobronamjerni itd, te život unutar te zajednice poprima njihove karakteristike, što znači da svatko tko živi u toj zajednici prima taj zajednički identitet i na njega će se gledati kao na obrazovanog, financijski osiguranog, dobronamjernog... istovremeno identitet zajednice reflektira se na identitet nečlanova, te okruže zajednice koja se ogradila, poprima njene suprotne karakteristike – nesigurno, neobrazovano, siromašno. Jednako tako i pripadnici tog „vanjskog“ okoliša poprimaju karakteristike zajednice u kojem žive, grade svoj identitet kao drugačiji i na njih se gleda kao na neobrazovane, siromašne i sklone kriminalnim djelima. Pritom ne tvrdim da naša okolina može direktno utjecati na naše razmišljanje i postupke, već da ona postaje dijelom našeg identiteta i utječe na način na koji promatramo i doživljavamo svijet oko sebe. Stoga niti osobe koje žive unutar zatvorene zajednice, niti nečlanovi, nisu nužno preslika identiteta koji im se pridaje. Iz toga proizlazi da članovi zatvorenih zajednica mogu jednako biti opasni za svoju zajednicu, kao i nečlanovi kojima se unaprijed pripisuju negativne karakteristike. Iako razlozi za nastanak zatvorenih zajednica, kao što se može vidjeti, nisu uvijek nužni i opravdani, upravo identitet koji nose, te njihova reprezentacija u društvu, jest ono što potiče nastanak sve više takvih oblika stanovanja. Zatvorene zajednice razvijaju se sve brže i postaju bitnim produktom industrije nekretninama. (Kiboro, 2012.) Kiboro navodi i druge razloge iz kojih se građani također odlučuju na život u zatvorenim zajednicama : zagađenje, loša sanitacija, zakrčenost i propadanje infrakstrukture u centru grada koji je nekada bio privlačno područje za život, ali je s vremenom izgubio na kvaliteti. Iz tog razloga neki građani odlučuju se na život u predgrađima koja su manje prometna, čišća, mirnija, te nude bolje uvjete za život. Drugi bitan aspekt koji daje prednost zatvorenim zajednicama je njihova dostupnost srednjoj i višoj klasi jer se nalazi u dosegu po pitanju financijskih mogućnosti. (Kiboro, 2012.)

I.4. Uloga socijalizacije na percepciju razlika i preferiranje homogenosti u društvu

Iako se osnovna kritika zatvorenih zajednica temelji na isključivanju pojedinih društvenih grupa na osnovu različitosti, bilo bi pretjerano optužiti sve članove zatvorenih zajednica za rasističke ili klasne predrasude. Jasno je da odgovornost za rastući strah i

nepovjerenje u društvu ne snose samo investitori kojima je u interesu održavanje takvog društvenog stanja, dapače nameću se i druge pojave koje su daleko snažnije u svojim posljedicama, te duboko ukorijenjene u samo tkanje društva i time i svijest pojedinaca. Rasne, klasne i vjerske podjele i borbe nisu proizveli investitori niti one predstavljaju problem samo od kraja 20. stoljeća. S time se susrećemo i nastojimo suzbiti kroz puno dulju povijest i na mnogim razinama od kojih bi se zatvorene zajednice mogle prepoznati kao jedan oblik pokušaja rješavanja tih problema na način da se zaštititi od istih umjesto da se pokuša suočiti s njima. Postavlja se pitanje da li su generalno članovi zatvorenih zajednica skloni klasnim, rasnim i vjerskim podjelama tj. ugrubo rečeno da li su baš svi rasisti, vjerski fanatici itd? Bilo bi neprimjereno i netočno pripisati im te osobine, iako se u njihovom djelovanju mogu uočiti elementi istih. Upravo to upućuje na dubinu problema koji potiču sve više ljudi na odabir života u zatvorenim zajednicama. Za početak da riješimo nedoumicu može li se mržnja prema ljudima druge boje kože poistovjetiti sa strahom i izbjegavanjem drugačijih? Da pojasnim – možemo li uzeti kao istovjetno mržnju prema nekome i naprosto neugodu u prisustvu te osobe koja proizlazi ne iz mržnje već straha zbog neznanja ili neiskustva? Ako uzmemo u obzir da oboje nastaje kao posljedica socijalizacije tj. odgoja u krugu obitelji, odgoja u obrazovnim institucijama, životnog iskustva, informacija koje dolaze iz raznih izvora..tada bi se to djelovanje moglo uzeti kao isto, ali različito u pitanju djelovanja osobe koja živi u zatvorenoj zajednici. Mržnja bi se time mogla shvatiti kao aktivno djelovanje, dok nepotreban strah kao pasivno, ali u svom izvoru jednako djelovanje spram druge osobe. Ograditi se od drugih zbog njihove različitosti nije daleko od izravnog izražavanja netrepeljivosti. Dapače, ima jednake posljedice: stvaranje dubljeg razdora, ograničavanje komunikacije i međusobne suradnje. Isto bi se moglo primijeniti i na nekom banalnijem primjeru : ograđivanje na osnovu statusa obrazovanja. Navedeno predstavlja stvaranje razlika iz pretpostavke da je međusobna komunikacija i suradnja manje i više obrazovanih nemoguća, nepotrebna ili beskorisna ili u krajnjem slučaju moglo bi se reći da odražava elemente kompleksa više vrijednosti. Gledano iz drugog kuta-upravo iz manjka komunikacije i suradnje između manje i više obrazovanih dolazi do stvaranja međusobnog razdora koji se životom u zatvorenim zajednicama samo produbljuje. I stoga može li se mržnja prema drugačijima poistovijetiti sa strahom i izbjegavanjem drugačijih? Moj odgovor je ne može. Iako djelovanje ima iste posljedice, korijen problema nije isti. Zatim se ovdje nameće sljedeće pitanje : može li korijen problema biti različit ako oboje proizlazi iz neodgovarajuće socijalizacije? I odgovor na to pitanje je znatno kompleksniji prvenstveno jer je i sam odnos prema drugima, i u slučaju mržnje i

straha, kompleksan i proizveden iz seta životnih okolnosti svakog pojedinca, te time vrlo vjerojatno za svakoga specifičan. Upravo iz tih razloga ne možemo tvrditi da su stanari zatvorenih zajednica generalno rasisti, „kompleksaši“ ili vjerski fanatici, ono što je vjerojatnije jest da su naprosto žrtve pogrešne socijalizacije koje se na neučinkovit način nose s vlastitim strahovima ili neznanjem. Odgojem prvo u krugu obitelji, zatim u školi i među prijateljima gradimo svoj pogled na svijet i druge ljude. Način na koji druge percipiramo uvelike ovisi o tome što za nas nešto poput boje kože, novca, jezika, vjere itd. predstavlja. Odgojem navedeno učimo primjećivati, uspoređivati, rangirati ili definirati kao nešto što nas razlikuje jedne od drugih, ne kao nešto što postoji samo po sebi, već takvo kakvo je u odnosu na nas ili nekog drugog. Uočavanje razlika dovodi do stvaranja pozitivnog ili negativnog stava, tako da, u mnogo češćem slučaju, ono što nam je slično i blisko doživljavamo pozitivno, a suprotno nam je strano i negativno. Iz tog razloga smatram da su razlike konstrukt koji postoji samo iz stajališta jedne osobe prema drugoj i u kojem se, zbog pogrešne socijalizacije, razlika često percipira kao nešto negativno. Dvije osobe se mogu razlikovati u stupnju obrazovanja, boji kože ili porijeklu, a da se i dalje percipiraju pozitivno i ravnopravno. Problem je u tome što sebe definiramo u odnosu prema drugima kao bolji ili lošiji prema kriterijima koje nam nameće okolina i koji ne predstavljaju pojedinca kao osobu već predstavljaju njegove životne okolnosti. Kakva je netko osoba sudimo prema njegovim životnim okolnostima za koje imamo predodređene stavove koji nas ograničavaju u razmišljanju. Tada imućniji – siromašniji ili bijelac - crnac postaje bolji – lošiji. Kroz odgovarajuću socijalizaciju i društveno djelovanje koje stavlja naglasak na suradnju i ravnopravnost, percepcija drugih mogla bi se ispraviti u okviru uočavanja razlika, ne kao nešto što nas odvaja od drugih, već kao društveno i kulturno bogatstvo u kojem svi jednako sudjelujemo i doprinosimo.

I.5. Strah kao motiv za odabir stanovanja u zatvorenoj zajednici

Postoji određena povezanost između preferiranja homogenosti i straha od stranaca i kriminala, te diskriminacije kao posljedice istog, koja se može uočiti već u samoj oprečnosti prirode malograđanskog života kojemu se teži. Ako za primjer uzmemo američke zatvorene zajednice koje kohezijom i dobrosusjedskim odnosima nastoje utjeloviti malograđanski način života, moramo uzeti u obzir i rasnu diskriminaciju i ekskluziju nepoželjnih koja je česta

upravo u malograđanskoj Americi. (Kennedy, 1995.) Zbog toga je teško zaključiti koju od te dvije paradigme današnje zajednice utjelovljuju. (Kennedy, 1995.) Susjedstva su i u prošlosti neizravno mogla prakticirati ekskluziju siromašnijih putem vrijednosti kućanstava što predstavlja način klasne diskriminacije koji je u praksi legalan, tj. ne podliježe zakonskoj regulativi. S druge strane, diskriminacija na temelju rase nije legalna, već ovisi o pojedinačnom pristupu zajednica prema potencijalnim članovima. Stoga, neovisno o vrsti diskriminacije, zatvorene zajednice mogu poslužiti kao „moćan alat za segregaciju“. (Kennedy, 2005.)

Članovi zatvorenih zajednica za svoju su sigurnost spremni odreći se određene autonomije i to uz izniman trošak. Pritom većina u potpunosti vjeruje da su iza zidina članovi njihovih obitelji i njihov način života u potpunosti zaštićeni od kriminala i utjecaja okoline. No koliko su osjećaji straha i sigurnosti opravdani? Zatvorene zajednice često su reklamirane kao mjesta koja pružaju sigurnost zbog čega se javlja mogućnost da investitori tih zajednica, kao što je već prethodno spomenuto, imaju koristi od promoviranja straha od kriminala iz razloga opravdavanja vlastita razvoja i privlačenja kupaca. Istraživanja pokazuju da iako stopa kriminala opada, strah od kriminala je u porastu. (Wilson – Doenges, 2000.) Iz toga se može pretpostaviti da je u velikoj mjeri strah neopravdan. Što se tiče istraživanja stope kriminala unutar zajednica, rezultati se dosta razlikuju (Wilson – Doenges, 2000.) što aludira na činjenicu da je odluka za preseljenje u zatvorenu zajednicu pretežno motivirana osjećajem sigurnosti koji takvo okruženje stvara. Ukoliko osjećaj sigurnosti i nije u korelaciji sa stvarnom situacijom, tada je taj osjećaj lažan i opasan za članove zajednice. Kad se susjedstva pouzdaju u tehnologiju i čuvare, tada slabi njihova međusobna povezanost i umanjuje se odgovornost pojedinca za sigurnost vlastitih susjeda. (Blakely, Snyder, 1997.) S obzirom na to da zajednice pružaju ili lažan osjećaj sigurnosti ili nikakav, čini se da je život iza zidova nepotrebna mjera opreza. Ograde i zidovi ne mogu pružiti učinkovitu zaštitu i nisu neprobojni štitovi od ozbiljnog kriminala, a ujedno ne čine ništa u smjeru reduciranja kriminala koji dolazi od samih članova. (Blakely, Snyder, 1997.) S obzirom na to da većinu zločina počinje sugrađani koji poznaju svoje žrtve, kriminal od kojeg pokušavamo pobjeći je u svojoj prirodi neizbježan.

I.6. Strah u društvu kao alat kontrole

Ponovo ističem citat kojim se najbolje izražava bit zatvorenih zajednica – radi se o prodaji načina života, a ne kuća kao takvih. Ranije u tekstu već sam pojasnila da takav oblik stanovanja proizlazi iz želje da se zadovolje naše potrebe za sigurnošću i osjećajem pripadnosti, (ovdje se može nadodati još mnogo razloga, ali primjera radi spominjem samo navedeno) ukratko prodaje se određena ideja o načinu života koji se smatra kvalitetnim. Zatvorene zajednice reklamiraju se kao oblik stanovanja u kojima je život kakav želimo moguć i lako ostvariv. Pozitivna prezentacija tih zajednica u društvu ostvaruje se i prezentiranjem njene okoline u negativnom smislu. Što znači da bez jednog, ne može biti drugog. Ukoliko se stvori određena atmosfera nesigurnosti i straha, bila ona opravdana ili ne, tada će posljedično nastati i potreba da se zaštiti od onoga što to uzrokuje. Prezentiranjem društva, tj. naše okoline, kao nesigurnog i opasnog ili neodgovarajućeg za život, stvara se slika o društvu kakvo bi idealno trebalo biti, o stilu života koji je moguć samo ako se zaštitimo od drugih, stvara se slika o utopiji koja je moguća samo unutar zidina. A kada se stvori potreba za nečim i proizvod koji će tu potrebu ispuniti, tada se stvori i kupac koji će taj proizvod konzumirati. U ovom slučaju proizvod je stil života, a konzumacija je čin kojim izgrađujemo vlastiti identitet. Na nešto manjoj skali, konzumacijom u svakodnevnom životu iskazujemo vlastitu osobnost npr. odabirom odjeće, glazbe koju slušamo, aktivnostima kojima se bavimo. Upravo tako funkcionira prodaja stanovanja unutar zatvorenih zajednica – prodaje se stil života koji zadovoljava naše potrebe i izgrađuje naš identitet, te dok god postoji potreba za proizvodom, postojat će i tržište za konzumaciju. Drugim riječima, dok god se podržava ideja o društvu kao nesigurnom, postojat će potreba za životom unutar sigurne zone zatvorenih zajednica. Naravno, kao što sam već rekla, osjećaji straha i sigurnosti nisu jedini razlozi koji utječu na naš odabir oblika stanovanja. Tu su i razni drugi interesi koji nas mogu potaknuti da odaberemo život u zatvorenoj zajednici, ili pak izvanj nje, i svi oni proizlaze iz želje da se zadovolji potreba proizvedena u svrhu stvaranja potrošača i održavanja konzumerskog društva.

Jednako kao što se proizvodnjom potrebe ostvaruje konzumacija tako se i odnosom tog dvoje uspostavlja regulacija. Regulacija društvenog života uvelike ovisi o interesima zajednice i načinima na koje će zajednica te interese zadovoljavati. Stoga, ako se regulira izvor potrebe i oblik konzumacije, tada se lako može regulirati i smjer kretanja društvenih promjena jer društvo koje robuje vlastitim navikama jest društvo koje je podložno

kontroli. Često se ta kontrola ostvaruje u oblicima koji nisu izravni i lako prepoznatljivi i time je njena moć još veća. Bezbričnost života u zatvorenim zajednicama krije mnoge negativne posljedice kako na živote stanara, tako i onih van zajednice, prvenstveno iz razloga što se i ideja i praksa takvog života kose sa simbiozom i suradnjom koje su u temelju opstanka svakog društva. Ovdje se postavlja pitanje koju ulogu regulacija ima i u kojim se oblicima ostvaruje? Iako je jasno da bez regulacije i zakona ne bi bilo ni reda, diskutabilno je do koje se mjere regulacija može smatrati opravdanom i nekontrirajućom ljudskim pravima. Život u zatvorenim zajednicama pokazuje da je tanka granica između regulacije koja omogućava ostvarivanje prava i slobode i regulacije koja ih uskraćuje :

Ograničavajući pristup zatvorenoj zajednici, krše se temeljna prava na slobodno kretanje, okupljanje i izražavanje u javnosti, te iako su članovi zajednica pristali na restrikcije i odredbe koje ograničavaju pristup njihovim životima, nečlanovi nisu. (Rifkin, 2005.) Rastući broj zatvorenih zajednica iznio je na površinu tenzije i sukobe koji se javljaju između članova i isključenih nečlanova zbog pitanja prava na slobodno kretanje i korištenje javnih prostora, ulica i usluga. Potreba za privatizacijom, ne samo određenih područja, već i društvenih dobara i usluga razvila se zbog opadajuće razine kvalitete usluga koje nude lokalna ili regionalna područja. (Blakely, Snyder, 1997.) U područjima gdje su građani razočarani lokalnom upravom, česta je pojava da oni koji si mogu priuštiti privatne usluge, to i čine. Bitna razlika koja pritom postoji između državnog vlasništva i državnih usluga, te onih koje nude zajednice jest u pokušaju zajednica da privatiziraju te usluge. Drugim riječima, problem nije u stvaranju novih privatnih pružatelja usluga, već u privatiziranju postojećih javnih, pri čemu se one oduzimaju od ostatka društva. Ujedno osiguravajući si brojne sadržaje koji ispunjavaju sve zahtjeve od rekreacije do komunalnih usluga, opada potreba za uključivanjem članova u rad lokalnih vlasti i time se potkopava lokalna demokracija. (Milton, 2002.) Privatiziranjem ulica i ostvarivanjem moći i kontrole nad pristupom određenom području, zatvorene zajednice nastoje uspostaviti sigurno okruženje za svoje članove. Najbitnija značajka u procesu privatizacije vidi se u prelasku stanja sigurnosti od društvenog dobra u privilegiju. (Atkinson, Flint, 2004.) U situacijama kad ekskluzija nečlanova nije potpuna, javlja se drugi način kontroliranja i restrikcije pristupa. Namećući novčanu naknadu za korištenje ulica zatvorene zajednice čine nepravdu siromašnijim građanima. Takva parcijalna ekskluzija, rasna ili klasna, na mnogo je načina gora od potpune jer „dok ovo posljednje

pogađa većinu ljudi, ovo prethodno otkriva socijalne predrasude koje se kriju iza potrebe za isključivanjem nečlanova zajednice“. (Kennedy, 1995.)

I.7. Problem života u zatvorenoj zajednici - postoji li zajedništvo unutar zatvorene zajednice?

Homogenost koja prevladava u zatvorenim zajednicama može dovesti do toga da i najmanje odstupanje od poželjnoga dovede do razdora u zajednici. Uzmemo li u obzir da razlike postoje i među sličnima, postavlja se pitanje ima li uopće smisla forsirati određeni okvir u koji bi se pojednici trebali uklapati? Zajedništvo koje se temelji na površnim odrednicama poput financija, stupnja obrazovanja, društvenog statusa, slabije je u svojoj suštini no zajedništvo koje se temelji na dubljim odrednicama poput međuljudskih odnosa razvijenih na zajedničkom iskustvu, dugogodišnjem poznavanju, međusobnom pomaganju i suradnji. Ovo prvo ne određuje čovjeka niti definira njegov karakter, te je u tom slučaju zajedništvo pojedinaca forsirano, dok drugo upravo definira osobu i funkcioniranje pojedinca u kolektivu, te samo po sebi dovodi do stvaranja zajedništva. Iz tog razloga zajednice, koje se temelje na odrednicama kao što je recimo društveni status, mogle bi biti podložnije razdorima ili neslaganjima s manjim osjećajem bliskosti ili kolegijalnosti. U zajednicama koje su se postepeno razvile iz prijateljstva, poznanstva, suradnje i međususjedskih odnosa, moguća je veća povezanost i osjećaj odgovornosti. U tom slučaju razlike među sustanarima postoje, ali se toleriraju i prihvaćaju, dok kod zatvorenih zajednica razlike nisu prihvatljive i od njih se nastoji odstupiti s ciljem postizanja kolektiva koji je stvoren u okviru sličnosti, te van definiranog okvira ne postoji. Odgovor na pitanje postoji li zajedništvo unutar zatvorene zajednice je subjektivnog karaktera i ovisi o tome što je pojedincu dovoljno da bi osjećao povezanost sa svojim susjedima. Ukoliko je preferabilna količina novaca na bankovnom računu ili boja kože dovoljna da se s nekime poistovijetimo i povežemo, tada se može reći da zajedništvo unutar homogenih zatvorenih zajednica postoji i pritom se pojedincima, koji su odabrali takav oblik sustanarstva, ne može kontrirati. Ono što i dalje ostaje diskutabilno je pitanje jačine i opstanka takvog oblika zajedništva u suprotnosti sa zajedništvom van zatvorenih zajednica.

I.8. Utjecaj ograđivanja na funkciju gradova kao životnog prostora i društva u cjelini

Sada kad se stanovnici predgrađa i gradova odvajaju u enklave u pokušaju da izbjegnu kriminal, smanje promet i stvore susjedstva ugodna za život, istovremeno djeluju protivno izgradnji zajednice. Ako tradicionalna zajednica pretpostavlja direktan kontakt i interakciju, tada bi trebali djelovati u kontrastu sa sistemom zatvorenih zajednica pri čemu bi se ljudi međusobno približili, a ne izolirali. Kako se građani dijele u homogene i neovisne ćelije, njihova pozicija u društvu se smanjuje čime se povećava otpor pri rješavanju regionalnih i lokalnih problema. (Blakely, Snyder, 1997.) Postavljene barijere predstavljaju prepreku interakciji i otežavaju izgradnju socijalnih mreža koje omogućuju socijalne i ekonomske aktivnosti, što ujedno vodi društvenoj i političkoj ekskluziji. (Landman, 2000.) Istovremeno, problemi socijalne ekskluzije, privatizacije i segmentacije povećavaju zabrinutost oko funkcioniranja nacije bez ostvarivanja socijalnih kontakata kao uvjeta njena opstanka. (Blakely, Snyder, 1997.) Osjećaj zajedništva koji se uspostavlja pri socijalnom kontaktu i interakciji, u nedostatku istoga postupno nestaje. Opadajući osjećaj zajedništva također proizlazi iz nedostatka tolerancije zbog rastuće diverzije društva. (Wilson – Doenges, 2000.) Postoje mišljenja da upravo zatvorene zajednice pružaju uvjete za stvaranje osjećaja zajedništva zbog definiranih granica i kontroliranog pristupa. Doduše, istraživanja pokazuju da u zatvorenim zajednicama, osjećaj zajedništva nije primarna društvena vrijednost, te da je taj osjećaj kratkotrajan i temeljen na zajedničkim interesima i doprinosima, a ne na stvarnoj vezi sa zajednicom. (Wilson – Doenges, 2000.) Pošto se zajednice stvaraju kao odvojeni entiteti, u nedostatku interakcije s vanjskim svijetom, njihovi stanari osjećaju odsječenost od ostatka društva. Implikacije da zajednice ograničavaju i članove i nečlanove u slobodi izražavanja, govora i pristupa informacijama temelje se na restrikcijama koje provode investitori u svrhu potencijalne kontrole članova zajednice. Restrikcijom dolaznih i odlaznih informacija spriječava se bilo kakav politički i komercijalni utjecaj koji investitorima ne odgovara ili im nije od koristi.

Razmirice između vlasnika zajednica i njihovih članova, potaknute nametnutim autoritetom, odražavaju odnos zajednice prema nečlanovima u obliku provođenja moći koja nadilazi njihove ovlasti. Privatizacijom javnih ulica i površina, zajednice nameću pravila njihova korištenja i time kontroliraju pristup. Ulice koje su nekoć pripadale društvu sada su ograničene na privatnu uporabu. Pošto je upravljanje ulicama najjednostavniji primjer

autoriteta koji se veže uz državu, ta usluga koju zajednice pružaju slična je uslugama koje provodi lokalna uprava. (Kennedy, 1995.) Zbog toga zajednice artikulirajući tradicionalne državne funkcije preuzimaju upravljačku moć bez izvršavanja upravljačkih odgovornosti. (Kennedy, 1995.) Ako uzmemo u obzir da je teško spriječiti djelovanje zajednica izvan ovlasti, već zbog same prirode njihova nastanka, „rješenje bi se moglo ostvariti jedino na način da im se dodijeli viši stupanj odgovornosti prema javnosti, tj. da ih se tretira kao državne aktere po čemu bi im dodijeljena funkcija uključivala moć delegiranu od strane države“. (Kennedy, 1995.) Takva uspostava funkcije i odgovornosti može se smatrati pravednom samo u slučaju da se i privatizacija javnog vlasništva smatra pravednim postupkom. To povlači i pitanje pravednosti dvostrukog oporezivanja članova zajednice koji su obvezni plaćati državi porez i novčanu naknadu zajednici u obliku članarine. Naime, ako zajednica djeluje kao „virtualna uprava“ (Kennedy, 1995.) i ispunjava dužnosti, tada bi bilo moguće članovima reducirati porez s obzirom na članarinu koju plaćaju zajednici. No, ako legitimiramo privatizaciju, logično bi bilo da se oporezivanjem članova društvu nadomjesti ono što je oduzeto. Zbog ovakve situacije u kojoj se ne nailazi na pravedno rješenje za obje strane, uočava se nekonzistentnost između svrhe i učinka zatvorenih zajednica.

2. II. Pregled radova na temu zatvorenih zajednica

II.1. Blandy, Lister, Hallam, Atkinson i Flint : „Zatvorene zajednice : sistematski pregled rezultata istraživanja“

Sarah Blandy i Diane Lister sa Sveučilišta Sheffield Hallam, te Rowland Atkinson i John Flint sa Sveučilišta u Glasgowu proveli su istraživanje o generalnom stavu populacije Ujedinjenog Kraljevstva o zatvorenim zajednicama. Istraživanje je provedeno telefonskom anketom na slučajnom uzorku od 1001 ispitanika u suradnji sa RICS-om (Royal Institute of Chartered Surveyors). Uzorak je stratificiran s obzirom na regiju, spol, dob i kućni dohodak. Geografska i demografska pokrivenost studije prikazuje kontekst i kretanje podataka kroz regije i sekcije populacije. S obzirom da istraživanje nije uzelo u obzir da li ispitanici trenutno žive ili su živjeli u zatvorenim zajednicama, suočavamo se s nedostatkom koji nas uskraćuje za uvid u način oblikovanja njihova stava o temi i stoga preostaje samo pretpostavljati da li, i u kojoj mjeri, je mišljenje o zatvorenim zajednicama nastalo osobnim iskustvom. Da bi se osiguralo da su ispitanici upoznati sa značenjem zatvorenih zajednica, na početku ankete pročitano im je kratko objašnjenje pojma : „ Postoji trend u izgradnji zatvorenih zajednica koje predstavljaju rezidencijalna naselja odvojena od ostatka susjedstva. Usluge i javni prostor unutar naselja također su odvojeni zidinama ili ogradom od ostatka susjedstva. Obično je takvo naselje vođeno od strane jedne kompanije. Usluge i javni prostor unutar naselja namjenjeni su isključivo stanarima istog, a ostalima je zabranjen pristup bez dozvole.“ Iako je istraživanje obuhvatilo uzorak od 1001 ispitanika, kad se uzorak reducira na specifične analitičke grupe, broj ispitanika u pojedinim grupama je malen. Za početak ispitanici su upitani da li smatraju da su zatvorene zajednice dobra pojava pri čemu su u rezultatima uočene značajane regionalne i demografske razlike: oni koji su zatvorene zajednice podržavali češće su bili pripadnici mlađe skupine 65% (56) između 18 i 24 godine nasuprot 44%(88) osoba starijih od 65 godina. S iznimkom grupe starosne grupe između 55 i 64 godine, s porastom dobi opadalo je i podržavanje zatvorenih zajednica kao dobre pojave. Također s iznimkom iste starosne grupe, s porastom dobi raste i neizvjesnost u vezi zatvorenih zajednica i to 11% (23) od starosne grupe iznad 65 godina neizvjesno je po pitanju pozitivnosti pojave zatvorenih zajednica nasuprot 2% (2) ispitanika starosne grupe od 18 do 24 godine. Po pitanju zakupa dobivena je mala razlika u odgovorima između izravnih posjednika i posjednika s hipotekom, 47% (147) i 46% (202) u korist zatvorenih zajednica. Ispitanici koji iznajmljuju svoje domove, od „vijeća“ ili od nekog drugog, također su iskazali

naklonost s 61% (74) i 60% (59) ispitanika koji podržavanju zatvorene zajednice. Autori istraživanja uočavaju veću naklonost ispitanika koji iznajmljuju dom za razliku od vlasnika domova. Po pitanju kućnog dohotka, ispitanici s dohotkom ispod 25 tisuća funti, te 63% (69) ispitanika s dohotkom ispod 10 tisuća funti, bili su skloniji pozitivnom stavu spram zatvorenih zajednica. Odgovori dobiveni anketom za područje Engleske podijeljeni su po upravnim regijama, dok odgovori dobiveni s područja Škotske, Walesa i Sjeverne Irske nisu raščlanjeni. Odgovori iz Sjeverne Irske pokazuju najvišu naklonost zatvorenim zajednicama s 54% (14) ispitanika koji ih podržavaju, u Škotskoj broj ispitanika koji podržava iznosi 49% (45) te u Sjevernoj Irskoj 48% (24). Regionalni odgovori u Engleskoj znatno su varirali. Ispitanici sa Sjevera sa najvišim postotkom podržavaju zajednice i to 68% (30), zatim na Sjeverozapadu 57% (67) ispitanika podržava u usporedbi s 38% (32) ispitanika na području Yorkshirea i Humbersidea koji su brojčano najmanje pozitivno gledali na zatvorene zajednice. Rezultati s područja Londona i Jugozapada pokazuju da 52% (57) i 44% (61) ispitanika, dok 53% (38) i 45% (41) ispitanika s područja Istočnog Sredozemlja i Zapadnog Sredozemlja podupire zatvorene zajednice. Iako je 50% ispitanika izjavilo da su zatvorene zajednice dobra pojava te su ih poduprli, svega 34% (354) ispitanika je izjavilo da ih privlači život u takvoj zajednici. Starost je bila značajan faktor po pitanju privlačnosti spomenutog oblika stanovanja koji je najviše popularan u mlađoj skupini ispitanika. Privlačnost života u zatvorenoj zajednici opada s porastom dobi ispitanika, s izuzetkom dobne skupine između 55 i 64 godine. 49% (42) ispitanika u dobnoj skupini između 18 i 24 godine u usporedbi s 28% (56) ispitanika u dobnoj skupini iznad 65 godina izjavilo je da im je život u zatvorenim zajednicama privlačan. Slični rezultati pojavili su se i u slučaju vlasnika i iznajmljivača domova pri čemu upravo iznajmljivači iskazuju iznimnu privlačnost spram života u zatvorenim zajednicama. 30% (92) ispitanika vlasnika i 32% (140) ispitanika vlasnika s hipotekom izjavilo je da ih privlači život u zajednici, dok 48% (58) ispitanika iznajmljivača od „vijeća“ i 48% (47) ispitanika iznajmljivača iz nekog drugog izvora izjavljuje privlačnost života u zatvorenim zajednicama. Rezultati ispitanika s dohotkom manjim od 10 tisuća funti najbolje prihvaćaju ideju života u zajednici i to s 45% (49) ispitanika koji izražavaju pozitivan stav. Svi od 34% (345) ispitanika, koji su izjavili da im je ideja života u zatvorenoj zajednici privlačna, upitani su koje aspekte smatraju najbitnijima. Generalno ispitanicima je veća sigurnost prevladavajući razlog iz kojeg bi odabrali takav oblik stanovanja, točnije 72% (249) ispitanika je izjasnilo taj stav. Za mlađe ispitanike to je bilo i od veće važnosti, njih 76% (32) između 18 i 24 godine i 77% (46) između 25 i 34 godine ističe veću sigurnost kao najbitniji faktor. Slične rezultate

dobivamo i regionalnom podjelom pri čemu je već sigurnost najbitnija za 83% ispitanika na Sjeveru i Sjeverozapadu (15 i 40). 17% (60) od 345 ispitanika istaknulo je mir i tišinu kao najbitniji faktor odabira takvog oblika stanovanja, 6% (21) ispitanika ističe suživot sa ljudima sličnog porijekla, a 1% (3) ispitanika pridaje najveću važnost privatnosti. 61% (614) ispitanika koji su izjavili da im ideja života u zatvorenim zajednicama nije privlačna ispitani su o razlozima na kojima grade takav stav. 52% (305) njih je izjavilo da bi radije bili dijelom zajednice, a 19% (114) tvrdi da bi im život u zatvorenoj zajednici bio predosadan.

Sažetak rezultata istraživanja: 50% ispitanika izjavilo je da su smatraju zatvorene zajednice dobrom pojavom, 43% izjavilo je da zatvorene zajednice ne smatraju dobrom pojavom, a 7% ispitanika tvrdi da ne zna. 61% izjavilo je da ih ne privlači život u zatvorenim zajednicama, 34% tvrdi da ih privlači, a 4% je izjavilo da ne zna.

Autori istraživanja ističu zanimljivu činjenicu da je ideja o životu u zatvorenoj zajednici bila manje privlačna nego generalan stav prema takvom obliku izgradnje zajednica. Iz čega se može pretpostaviti da u društvu u okviru Ujedinjenog Kraljevstva ne postoji generalno loše mišljenje o učinku takvih zajednica na opću dobrobit društva jer većina pristupa i promatra pojavu i njezin utjecaj na vlastit život, a ne na društvo u cijelosti. Drugim riječima, rezultati upućuju da ispitanici smatraju kako zatvorene zajednice nemaju utjecaja ili posljedica djelovanja van svojih granica, niti se reflektiraju na ostatak društva. S obzirom na to da je svega 52% (305) od 61% (614) ispitanika, koji su izjavili da im ideja života u zatvorenim zajednicama nije privlačna, ujedno izjavilo da bi radije bili dijelom zajednice, jasno je da je tek manji dio populacije svjestan važnosti međusobne povezanosti i suradnje sugrađana. U grupi ispitanika, koji su izjasnili privlačnost života u zatvorenim zajednicama, prevladava stav o većoj sigurnosti koju te zajednice pružaju, pri čemu se uviđa utjecaj ideje na temelju koje se takav stil života prodaje. I zatim unutar te grupe ispitanika, većina koja izražava stav o važnosti veće sigurnosti, pripada mlađoj dobnoj skupini što je moguće posljedica njihove veće izloženosti medijima tj. medijskoj propagandi. S vrlo malom razlikom u broju ispitanika koji odobravaju ili ne odobravaju zatvorene zajednice (50% i 43%), uočava se generalna podijeljenost mišljenja po pitanju dobrobiti navedenog oblika stanovanja.

II.2. Sarah Blandy : „Zatvorene zajednice u Engleskoj - povijesne perspektive i trenutni razvoj“

Sa spoznajom da je od iznimne važnosti analizirati porast zatvorenih zajednica i pokretače za njihovu ponudu i potražnju, unutar konteksta specifičnog za povijest pojedine države, Blandy u članku koristi rezultate nedavnih istraživanja o zatvorenim zajednicama u Engleskoj, zajedno s povijesnim materijalom, kako bi istražila njihovu tipologiju. Pritom uzima u obzir promjene društvenih, ekonomskih i političkih uvjeta koji omogućuju nastanak kolektivnih kućanstava, zajedno s povijesnim razvojem imovinskih odnosa i konceptom javnih i privatnih zemljišta unutar konteksta Engleske. Za početak Blandy ističe da se globalni razvoj zatvorenih zajednica može se objasniti kroz tri dominantna diskursa koji objašnjavaju što je dovelo do te pojave. Najprije tu je društveno-ekonomsko restrukturiranje u modernom dobu, zatim preference potrošača, te ekonomski pristup klupskim dobrima pod čime se podrazumijeva da zatvorene zajednice pružaju usluge koje lokalna vlast nije uspjela omogućiti. Kritika upućuje da navedeni diskursi tj. teorije pristupaju problemu preuniverzalistički, te ne uključuju povijesne i geografske razlike u urbani razvoj zajednica u raznim dijelovima svijeta. Stoga Blandy prezentira rezultate istraživanja o zatvorenim zajednicama u Engleskoj, smještenima u povijesni kontekst, čime se stvara temelj za izgradnju teorijske diskusije.

Prve zatvorene zajednice u Engleskoj nastale su u 18.stoljeću iz ostvarivanja drevnih prava na zajedničku zemlju što je ujedno predstavljalo trijumf privatnog nad javnim interesom. U socio-ekonomskim terminima postoje značajne sličnosti između tadašnje epohe i današnjih vremena s obzirom na rastući jaz između siromašnog i imućnog stanovništva u novije vrijeme. (Blandy, 2006.) Tada su radna snaga, koja nije imala svoje posjede, i industrijska revolucija doveli do nastanka vrlo podijeljenog društva iz kojeg je imućnija klasa željela pobjeći. Taj prvi val zatvorenih zajednica u Engleskoj trajao je 150 godina i završio je kombinacijom političke i narodne volje da povrate pravo na privatna područja koja su nekoć činila javni prostor, te da ostvare bolju prometnu komunikaciju. Trenutno su u Engleskoj etabilirana tri tipa zatvorenih zajednica : „infill“ zajednica, „heritage conversion“ - baštinska pretvorba i naselje. (Blandy, 2006.) Ipak, bitno je naglasiti da ovdje postoji svega nekoliko ekvivalenata američkom tipu zajednice kao „sigurnosne zone“ koju su opisali Blakely i Snyder. (Blandy, 2006.) Usprkos tome, mnoge zajednice posjeduju CCTV sigurnosne sisteme, neke zapošljavaju uniformirane čuvarе, dok u drugima ulaz u zajednicu biva otvoren

određen dio dana, što omogućuje pristup i javnosti. Rezultati istraživanja provedenog od strane Atkinson i suradnika iz 2004. godine predstavljaju pregled engleskih zajednica koje se u mnogočemu razlikuju od američkih. Za početak, postoji znatna razlika u terminima izgrađene forme, tipa kućanstva koji se pruža, te lokacije. Blandy tvrdi da se pokazalo nemogućim kategorizirati engleske zatvorene zajednice prema kombinaciji njihove lokacije i svhe, kao što su to Blakely i Snyder učinili za američke zajednice kada su identificirali tri tipa zajednica koje se susreću s određenim potrebama potrošača tj. stanara. Ukratko da ponovim usporedbe radi, u Americi su „prestižne“ zatvorene zajednice visokotehnološke, ekstremno zaštićene, visokog statusa, ekskluzivne i luksuzne, te su locirane u blizini ili čak unutar grada tako da stanari mogu uživati u urbanom životu s time da su zaštićeni od njegovih manje privlačnih značajki. Nadalje, drugi tip američkih zajednica su „zajednice životnog stila“ koje pružaju ekskluzivan pristup aktivnostima za razonodu i drugim zabavnim sadržajima, te su u potpunosti odvojene od grada. I naposljetku treći tip čini zajednica kao „sigurnosna zona“, kao „unutarnji grad“ ili „unutarnje suburbano područje“ okruženo zidinama i drugim sigurnosnim značajkama.

Analiza socio-ekonomskih i socio-legalnih odnosa pokazala je da zatvorene zajednice u Engleskoj nisu nova forma kućne odredbe, već proizvod vremena i okolnosti. u kontrastu s Amerikom, analiza tržišnog oglašavanja posjeda u Engleskoj indicira da su zatvorene zajednice reklamirane primarno s obzirom na njihovu arhitekturu i dizajn, aktivnosti za razonodu koje pružaju, te njihovu ekskluzivnost i luksuz. Te značajke mogu se osigurati na bilo kojoj lokaciji te u bilo kojem građevnom tipu, ipak, engleske je zajednice moguće kategorizirati isključivo po građevnom tipu, s time da se dodatno mogu okarakterizirati po svrsihodnosti. (Blandy, 2006.)

Tri tipa engleskih zajednica :

„Infill“ zajednice – čine najčešći tip zajednica u Engleskoj. Smještene su u naseljima i gradovima, a predstavljaju manju grupu novih domova koji su povučeni od uličnog pročelja, te se u njih ulazi kroz ograđeni ulaz. Takav tip zatvorenih zajednica na tržištu se reklamira kao urbano stanovanje za mlađi tip stanara. Drugi tip zajednice čine „heritage conversion“ ili su slobodnom prijevodu baštinske pretvorbe. Takve zajednice su zapravo konvertirana već postojeća naselja. Kreirane su od već izgrađenih zgrada, od kojih su mnoge arhitektonski odlikovane, a neke su prepoznate i zaštićene kroz englesku listu baštine,

stoga se cilja na njihovo očuvanje kroz aktivnu uporabu u suradnji s developerima. Drugi tip baštinskih prijetvorbi nastao je iz pojedinačnih ograđenih rezidencija, pri čemu je originalna struktura pretvorena u apartmane, te su dodane razne aktivnosti na razonodu i drugi sadržaji, koji novim stanarima omogućuju luksuzan život, prestiž, sigurnost i udobnost. (Blandy, 2006.) Treći tip engleskih zatvorenih zajednica je naselje. Ovaj tip zajednice je iznimno rijedak s obzirom na to da rezultati Atkinsonove analize pokazuju kako postoji svega osam zajednica u kojima broj stanova prelazi brojku od 150. Ipak, takav tip zajednice najbliži je američkom tipu zajednice „životnog stila“ gdje su privatnost i ekskluzivnost bitni faktori, a neke od tih zajednica izgrađene su i oglašavaju se isključivo kao vikendice. Većina engleskih zajednica dizajnirana je isključivo kako bi ispunila određenu svrhu. Čini se da postoje dva tržišna tipa zajednica, jedno je dizajnirano za zdrave umirovljenike, drugim riječima aktivne osobe srednje dobi ili za aktivne ljude koji traže ekstenzivne aktivnosti za razonodu na ruralnoj lokaciji. Drugi tip zatvorenih zajednica cilja na umirovljenike tj. starije osobe kojima je potrebna pomoć, uključujući zdravstvenu njegu, sa medicinskim objektima u neposrednoj blizini. (Blandy, 2006.)

Potražnja i ponuda u engleskim zatvorenim zajednicama

Prethodno opisano pokazuje kakvi tipovi zajednica se grade u Engleskoj i na kojoj lokaciji, ali ne i zašto se grade, osim naravno primarnog razloga zato što ograđivanje omogućuje da se stambeni prostor značajno više naplati. (Blandy, 2006.) Atkinsonova analiza pokazuje da developeri smatraju kako odgovaraju potrebama kupaca za sigurnošću. Ipak, sigurnost, ekskluzivnost i prestiž su često nejasni. (Blandy, 2006.) Jedan od planera koji su sudjelovali u istraživanju objašnjava : „ *Jedan od razloga za ograđivanje je sugestirati višu kvalitetu objekta. Ograda i druge forme sigurnosnih mjera upućuju na ekskluzivnost. Sve je to dio oglašavanja stambenih objekata koji dovodi do porasta vrijednosti posjeda.* “

Motivacija za kupovinu posjeda u zatvorenim zajednicama i dalje je nedovoljno istražena, no usprkos oskudnim dostupnim informacijama, usporedba s postojećom literaturom je moguća i provizorni zaključci mogu biti doneseni. (Blandy, 2006.) Analize su pokazale da mnogi stanari zatvorenih zajednica u Engleskoj svoju kupovinu stambenog prostora doživljavaju kao kupovinu paketa, u smislu da im je ta kupovina omogućila razne privilegije poput sigurnosti i udobnosti u vrlo poželjnom mjestu za život. Nadalje, dobar dizajn, ugodan okoliš i lokacija pokazali su se kao također bitni faktori. Stanari baštinskih

prijetvorbi svoje su posjede valorizirali s obzirom na njihovu povijesnu značajnost. Ujedno, jedan od faktora za odabir zatvorenog tipa stanovanja, koji se pokazao čest, jest praktičnost. Pod time se može mnogo toga podrazumijevati, između ostalog, jednostavan pristup centru grada, omogućena služba za održavanje stambenog prostora, te udaljenost od raznih objekata za razonodu ili radnog mjesta. (Blandy, 2006.) U intervjuu provedenom za nacionalnu studiju, sigurnost je potvrđena kao bitan faktor, ali ne jedina ili isključiva motivacija za odabir zatvorene zajednice. (Blandy, 2006.) Neki od ispitanika izjasnili su važnost osiguranja njihovih vozila od vandalizma i krađe, a za stanare koji su skloni čestim putovanjima, zatvoreni tip zajednice pruža sigurnost njihovih domova dok su odsutni. (Blandy, 2006.) Jedan od ispitanika developera izjavio je : „*Našim kupcima je sigurnost nekretnine, dok su odsutni, jednako bitna kao i njihova vlastita sigurnost.*“ (Blandy, 2006.) Istraživanja su ujedno pokazala da oglašavanje zatvorenih zajednica kao mjesta za život u kojima se osjeća duh zajedništva, kao što se oglašavaju u Americi, u Engleskoj naprosto ne funkcionira s obzirom na njihovu povučeniju osobnost i potrebu za mirom i privatnošću. (Blandy, 2006.) Druga tema koja se nazire kad su u pitanju zatvorene zajednice jest pitanje statusa i privilegije. Slijedi iskaz jednog od stanara zatvorene zajednice s juga Engleske na semi-ruralnoj lokaciji : „*Zajednica takav stambeni prostor uzima kao ekskluzivan. Naseljavaju je ljudi s vrha ekonomskog spektruma koji žive u nekoliko ekonomski važnih gradova u svijetu. Sama cijena tog stanovanja čini ga ekskluzivnim. Prezentira i izniman razvoj u vrlo imućnom lokalnom području.*“ Ispitanik je ujedno nadodao : „*Ako ne možeš živjeti u velikom odvojenom objektu, tada zatvorena zajednica predstavlja sljedeći nabolji izbor.*“ Drugim riječima, zatvorene zajednice su drugo najbolje u usporedbi s pravim statusom i privilegijama koje posjeduju pojedninci vlasnici privatnih osiguranih objekata. (Blandy, 2006.) Blandy u članku napominje da nedavni porast zatvorenih zajednica u Engleskoj ne može biti objašnjen društvenim promjenama uzrokovanim raspadom tradicionalnih zajednica, ali ističe da s obzirom na to da se broj novoizgrađenih zajednica najviše odnosi na umirovljeničke domove, mogući razlog mogao bi biti slabljenje obiteljskih veza i odgovornosti. Iako postoji prostor za provedbu još mnogih istraživanja na tu temu, priloženo nam je dovoljno da zaključimo da je motivacija za kupnju privatnih posjeda u Engleskoj vrlo raznolika i kompleksna. Kao i u slučaju Kanade, ovdje se može uočiti da je ograđivanje više potaknuto ponudom radi profita, s obzirom na činjenicu da ograda podiže cijenu nekretnina, nego potražnjom. Ujedno, luksuzom, koji ograđeni domovi pružaju, postižu se status i prestiž, te je diskutabilno u kojoj mjeri jest rastuće tržište nekretnina zatvorenih zajednica posljedica želje ili potrebe. Riječ

potreba za sobom povlači i riječ sigurnost, bilo sigurnost stanara, bilo njihovih domova i pokretnina, te se ponovo postavlja pitanje straha i u kojoj mjeri je strah motivacija za odabir takvog stila života. U okvirima dohotka, Engleska ima jedan od najvećih razdora u Europi između siromašnog i imućnog stanovništva, ali ipak manji razdor nego što ga ima Amerika. (Blandy, 2006.) Iako ljudi koji žive u siromašnijim susjedstvima imaju veće šanse da postanu žrtve kriminala, svjesnost i strah od kriminala prožimaju cijelu populaciju Engleske. (Blandy, 2006.) Blandy ističe da se odgovor na strah može uočiti i mnogo dalje od odabira života u zatvorenim zajednicama. Prepoznaje se u mnogim komercijalnim i trgovačkim premisama, također na individualnim suburbanim domovima, okruženima visokim ogradama ili zidovima, a zatim i u imućnijim područjima gdje su sigurnosne mjere poput CCTV i privatnih zaštitara postale uobičajene. Navodi i mogućnost da je tržište za zatvorene zajednice razvijeno u procesu „educiranja“ javnosti da osjećaju potrebu za većom sigurnošću, te visokom cijenom koju ta sigurnost zahtijeva. Naposljetku zaključuje da će rastuće razlike među stanovništvom vjerojatno i dalje uzrokovati rast broja zatvorenih zajednica, ali istovremeno, društvene i političke promjene mogle bi reducirati uočenu potrebu za ograđenim kućanstvima. Iz navedenog je jasno da socijalne prilike, poput financijske razlike među stanovništvom, dovode do produbljivanja razdora među stanovništvom, a tržište iskorištava tu pojavu i učvršćuje postojeće razlike u obliku stanovanja u zatvorenim zajednicama. Jedan od učinkovitih postupaka koji se poduzima kako bi se ljude motiviralo na određen način razmišljanja i ponašanja jest proizvesti okoliš u kojem će se takvo ponašanje razvijati. Ukoliko se pojedinac ne osjeća ugodno i sigurno u svojoj okolini, tada će njegovo djelovanje i njegov svakodnevni život biti pod utjecajem tog osjećaja. Naravno, pod utjecajem straha ili osjećaja neprijateljstva, imamo primarnu potrebu zaštititi svoju obitelj i sebe, te je to plodno tlo na kojem tržište zatvorenih zajednica cvate. Tu se postavlja i pitanje upravljačkog aparata i koja je njegova uloga u kontroliranju tržišta i principa po kojima se razvija. Također, jasno je da je upravljački aparat zakazao ukoliko nisu osigurane mjere koje bi suzbile širenje straha i nesigurnosti među stanovništvom poput poticanja razvoja i napretka čime bi se umanjile socijalne razlike i omogućila veća suradnja i povezanost u društvu. Time bi ojačala društvena struktura, i na primjer, slabljenje obiteljskih veza, o kojima Blandy govori u članku, ne bi bila dovoljno česta pojava da se rast umirovljeničkih zatvorenih zajednica isplati.

II.3. Jill Grant : „Funkcija ograda - Socijalna konstrukcija sigurnosti u zatvorenim zajednicama“

Grant u radu istražuje što motivira developere na gradnju zatvorenih zajednica, planere i općinsko vijeće da ih odobre, te stanare da kupe domove u njima. Također pokušava razjasniti da li sigurnost i status pokreću izgradnju zatvorenih zajednica u Kanadi jednako kao i u drugim zemljama. S obzirom da je u Kanadi manja stopa kriminala, te manja rezidencijalna segregacija s obzirom na klasu i rasu, autorica pretpostavlja da sigurnost igra manju ulogu, nego u SAD-u ili Brazilu. U SAD-u i Brazilu studije slučaja pružaju dobro dokumentirane dokaze o faktorima koji pokreću trend ograđivanja. (Grant, 2005.) Caldiera (2000.) iznosi da rastuće bezakonje i pad povjerenja u vladu da zaštiti imućne građane u Brazilu, potiče ljude na selidbu u ograđena naselja. (Grant, 2005.) U ovom radu Grant izvještava na temelju podataka prikupljenih od ispitanika koji su uključeni u produkciju, regulaciju i naseljavanje zatvorenih zajednica u Kanadi. Studija obuhvaća inventare zatvorenih zajednica, analizu planova izgradnje, e-mail istraživanja od strane planera i detaljnu studiju slučaja deset zajednica u tri provincije: Britanskoj Kolumbiji, Ontariju i Novoj Škotskoj. Intervjuirano je 39 ispitanika koji su odabrani raznim metodama uključujući e-mail poruke, telefonske pozive i pisma. 39 ispitanika čine: 18 planera, 7 odabranih savjetnika, 8 graditelja ili trgovaca nekretninama i najmanju skupinu od 5 ispitanika čine menadžeri i stanari zatvorenih zajednica. Da bi se ilustrirale javne poruke ponuđene od strane graditelja i trgovaca ovih projekata, proučene su reklamne internetske stranice i promotivni materijal. Diskurzivna analiza transkripata intervjuja otkriva stavove ispitanika spram funkcije ograđivanja i njihove zabritosti za sigurnost. Dok su neki ispitanici izrazili povezanost između ograđivanja i sigurnosti, mnogi su dapače bili ambivalentni prema potrebi za sigurnošću ili čak skeptični o povezanosti enklava i sigurnosti. (Grant, 2005.)

Istraživanje pokazuje da sedam odabranih donositelja odluka ima otvoren stav prema zatvorenim zajednicama iako većina ne izražava potrebu za njima : „ *Ne protivim se zatvorenim zajednicama, ali ne vidim zašto bi itko živio u njima.*“ (Grant, 2005.) Jedan iz grupe spomenutih ispitanika izjavljuje da zatvorene zajednice vidi kao samo jedan od oblika razvoja unutar zajednica, te ukoliko se ne razvije javna opozicija spram njih, ograđivanje vrlo vjerojatno neće postati politički problem. Drugi iz iste skupine ispitanika objašnjava ograđivanje kao način da se promovira homogenost kako bi se izašlo u susret potrebama ciljanog tržišta. Nadalje u intervjuju ispitanik izjavljuje : „ *Znate, bio bih iznenađen kad bih*

vidio ogradu ikada zatvorenu. Mislim da je ona samo tako postavljena...Tko zna zašto ljudi žele postaviti ogradu... Priznajmo, kako ljudi stare tako razvijaju strahove...Možda je to simbol ili način kojim se to njima prodaje - način da im da se omogući osjećaj sigurnosti čak i kada uopće ne postoji razlog za nesigurnost.“ Nadalje, ispitanik iz skupine članova odbora priznaje da zajednica unutar ograde nije uistinu zaštićena : „ *Jedna od stvari koju ste možda primjetili jest da je ograda rijetko zaključana. Stanari su ograđeni, ali nisu sigurni ni u jednom smislu te riječi.*“ Drugi ispitanik iz skupine članova odbora tvrdi da : „ *Ograda čini više psihološku, nego stvarnu sigurnost.*“

Donositelji odluka ujedno su komentirali na moguće društvene koristi projekata ograđivanja : „*Ono što primjećujemo u zatvorenim zajednicama jest da često imaju klub stanara koji nudi mogućnost za udruživanje i druženje. To je iznimno pozitivna prekretnica za zajednicu. S ljudima koji se upoznaju i uključuju u projekte koji se šire van zatvorene zajednice, oni također sudjeluju u djelovanju ostatka društva. Stoga, to je izvrstan izvor dobrovoljnog rada.*“

Ukratko, samo jedan član odbora smatra ograđivanje dobrom metodom zaštite od vandalizma, dok drugih šest negira potrebu za fizičkom zaštitom.

Grant je u radu predstavila dvije vrste reklamiranja zatvorenih zajednica. Jedna reklama opisuje takve zajednice kao idealan dom, mjesto u kojem ćemo se osjećati dobrodošli i kao kod kuće, dok druga direktno ističe sigurnost kao jednu od značajki takvog načina stanovanja.

Reklama za zatvorenu zajednicu Wilmot Creek na jezeru Ontario :

„To je mjesto gdje inspirirajući krajolik, lijepe ulice i divni sadržaji kombinirani sa istinskim osjećajem zajedništva, vraćaju vas u stara vremena kada su ljudi zbilja poznavali svoje susjede. U Wilmot Creeku osjećat ćete se dobrodošli, ali najviše, osjećat ćete se kao kod kuće.“ (Rice Developments, 2004. online)

Reklama za Mallard's Landing – zatvorenu zajednicu za starije osobe :

„Mallard's Landing je zajednica orijentirana prema starijim osobama, smještena u poželjnom području Mission, Kelowna. Ova ekskluzivna zatvorena zajednica nudi bezbrižno stanovanje u sigurnom, planiranom susjedstvu, smještenom na pješačkoj udaljenosti od

trgovina, plaža, planinarskih staza i golf terena.“ (Mallard's Landing Custom Homes, 2003. online)

Grant ističe kako trgovci prepoznaju da je ograđivanje osobito privlačno starijim osobama i onima koji su u mogućnosti odabira imućnog životnog stila. U prijedlozima projekata developeri često eksplicitno ističu potrebu za ograđivanjem čime se cilja na određenu publiku. Iznosi prijedlog za enklavu u maloj zajednici Nove Škotske : „ *Ovo umirovljeničko naselje planirano je s umirovljenom osobom na umu. Zajednica će biti ograđena na ulazu da bi se omogućila sigurnost stanara.*“ (Birkshire Developments, 2003, I)

Intervjuirani developeri vjeruju kako se zatvorene zajednice susreću s dubokim potrebama ljudi, te kako je sigurnost po pitanju starijih osoba bitno pitanje. Grant ističe da su oglašivači ograđenih projekata prepoznali kako ograda daje određeni sjaj i prestiž i aludira da se iza nje nalazi nešto posebno, te zaključuje da su privatnost, sigurnost i ekskluzivnost usko povezani. Nekoliko planiratelja izjavilo je da osjećaju neugodu s činjenicom da takve zajednice postoje, jedan od njih izjavljuje : „ *Kao planiratelji ne simpatiziramo ih mnogo, ali razvoj je politički proces. Planiranju ne pogoduju, ali za njih postoji tržište i politička suglasnost.*“ (Grant, 2005.) Jasno je da profesiji ne odgovara ograđivanje, ali u kontekstu lokalne politike, planiratelji nemaju izbora nego dozvoliti ih. (Grant, 2005.) Nadalje, drugi ispitanik planiratelj izjavljuje : „*Kao planiratelj zabrinut sam zbog socijalnih aspekata. Mislim da proizvodi „mi protiv njih“ mentalitet. Društveno ne integrira ljude u zajednicu.*“ Ujedno, ispitanici su komentirali da vjeruju kako iza ograđivanja stoji diskriminacija : „*Neki su prestrašeni. To su najčešće starije žene, neudate žene i mnogo ljudi punih predrasuda...ljudi koji žele biti samo sa svojom vrstom, ekonomski i kulturno. To je žalosno i jedan je od razloga zbog kojeg se tomu protivim. Ovdje u Kanadi stvaramo obrnuti ghetto.*“ Dok je većina ispitanika indicirala da ne bi preferirali zatvorene zajednice u vlastitom djelokrugu, trojica su ih prihvatila. Jedan ispitanik planiratelj je živio u takvoj zajednici i smatra je prihvatljivom. Drugi ističe da su takve zajednice prihvatljive ukoliko olakšavaju život starijim osobama, ali pogrešne ako ih motivira ekskluzivnost. Sljedeći ispitanik tvrdi da su u redu dok god nisu vizualno ruglo. Nekoliko ispitanika planiratelja navodi da ljudi biraju zatvorene zajednice prvenstveno iz statusnih razloga. Takve zajednice omogućuju ekskluzivni okoliš. Jedan ispitanik izjavljuje : „*Mislim da se radi o klasnoj distinkciji...(X zajednica) ima izniman rekreacijski objekt, ali je privatn. Mislim da ljudi kupuju koncept „ovo je moje i nitko drugi ne bi trebao tu boraviti“.* Čini se da je mnogo zatvorenih zajednica izgrađeno oko rekreacijskih faktora, pri čemu

mnogi takvi objekti pripadaju isključivo stanarima vlasnicima. Stoga smatram kako je to nit vodilja, da se stvori skrovito područje u koje javnost ne može pristupiti. Mislim da je to vizualna stvar-možda i izjava. „Vi niste privilegirani. Ovo je naš dio svijeta i nitko drugi tu neće ući.“ Mislim da će uvijek tvrditi kako je to iz sigurnosnih razloga...ali ne mogu to zamisliti. Ovo nije područje visoke stope kriminala.“ (Grant, 2005.)

Neki općinski činovnici, koji su se protivili zatvorenim zajednicama, direktno su povezali klasnu dimenziju s ograđivanjem. Tvrdi da je zabrinutost za sigurnost lažna, planiratelji su se složili o statusu kao osnovnoj funkciji ograde. (Grant, 2005.) Grant dodaje da ostali ispitanici nisu izrazili zabrinutost o prostornom i društvenom utjecaju zatvorenih zajednica, dok je za planiratelje ograđivanje izniman problem. Njihovo je stajalište da je funkcija ograde disruptirati prostornu i društvenu mrežu. Ograđena područja odvajaju ljude i zemlju koji bi trebali biti integrirani, te utječu na urbano tkanje na način koji komplicira linije transporta.

Na pitanje „Ako kriminal nije problem zašto zatvorene zajednice isključuju strance i orijentirane su pružanju sigurnosti?“ ispitanici stanari objašnjavaju da je svrha ograde zaštita privatnosti i smirenosti uma. Dodaju da se stanari međusobno poznaju što daje osjećaj zajedništva. Grant zaključuje da ispitanici stanari otkrivaju ambivalentnost po pitanju funkcije ograde. Koji put negiraju funkciju sigurnosti kao primarnu, ali zatim govore o značaju sigurnosti koju ograda pruža. Također, koji put odbijaju ideju da ograda predstavlja status, dok katkad priznaju prestiž koji zatvorene zajednice pružaju. Stanari preferiraju životni stil kao funkciju ograde i vjeruju da zaslužuju pravo na privatnost. Ujedno nekoliko je ispitanika pojavu ograđivanja u Americi opravdalo s obzirom na razmjer kriminalnih djela, dok Kanada nije suočena s istim problemom zbog čega se na ograđivanje može gledati kao na pretjeranu, možda čak i nepotrebnu, mjeru opreza. Od razdoblja vladanja premijera Pierra Elliota Trudeaua, kanadani se identificiraju kao multikulturalno, egalitarno društvo koje prihvaća razlike. (Grant, 2005.) Stoga, pojava zatvorenih zajednica prijeti kanadskom nacionalnom mitu (Grant, 2005., Horne, (1994.) sigurnog i brižnog društva. Ispitanici planeri povezuju zatvorene zajednice isključivo s američkim iskustvom nacije suočene s problemima poput rasizma i visoke stope kriminala, dok po pitanju Kanade ne pronalaze opravdani razlog za ograđivanje. Dapače, pojavu ograđivanja prepoznaju kao pad ili neuspjeh grada ili zajednice da osigura kvalitetne uvjete života, te skreću krivnju sa sebe kao aktera u provedbi nastanka

ograđenih zajednica. Isti ispitanici također ističu status kao primarni faktor za nastanak zatvorenih zajednica.

Grant se u istraživanju referirala na Perin i njen rad o planiranom korištenju zemljišta iz 1977. godine : *Everything in its Place: Social Order and Land Use in America*, u kojem autorica ističe kako životni ciklus utječe na način razmišljanja ljudi o planiranju zajednica. Grant tvrdi da njeni rezultati istraživanja potkrijepljuju rezultate iz istraživanja koje je Perin provela. Sve kategorije ispitanika pretpostavljaju da stariji građani imaju različite potrebe i očekivanja za razliku od mlađih, ujedno koreliraju ponašanje poput kriminalnih aktivnosti sa starosnom dobi pri čemu mlađu populaciju smatraju opasnom za zajednicu, dok se stariji građani smatraju prestarima da bi provodili zločine. Iz tog razloga društveni strahovi i očekivanja izražavaju se kroz odluke koje ljudi donose.

Mnoge ograđene zajednice ciljaju na specifične grupe ljudi poput starijih građana i “empty nesters” tj. građana bez potomaka zbog čega suvremeno društvo ide prema stvaranju takozvanih dobno stratificiranih klastera umirovljenika koji biraju da se odvoje od mlađe generacije u privilegirane enclave. Dok moderno planiranje potiče društvenu integraciju različitih dobni i staležnih skupina u miješanu zajednicu i teoretičari planiranja predstavljaju etičku poziciju koja podupire planiranje koje omogućuje različitost, broj ljudi koji biraju zajednice koje odvajaju po cijeni, tipu kućanstva, aktivnostima za razonodu i dobi je i dalje u porastu. (Grant, 2005.) Kao mnoga druga moderna društva i kanadska kultura negira postojanje klasa, ipak kanadske zatvorene zajednice imaju jasnu klasnu dimenziju pri čemu ograda osigurava homogenost unutar šireg konteksta urbane različitosti. (Grant, 2005.)

Ispitanici, bilo oni koji prodaju ili naseljavaju enclave, suzdržavaju se priznati privilegije koje omogućuje bogatstvo, s druge strane afirmiraju pravo na zaštitu privatnih posjeda. Grant se referira na istraživanja koje su proveli Caldeira i Low te njihove rezultate koji pokazuju da ispitanici uzimaju sigurno rezidencijalno stanovanje kao pravo i nagradu za cijeloživotni težak rad i žrtvu. Umjesto da ograđivanje vide kao utjelovljenje ekonomskih razlika, ispitanici vjeruju da ograđivanje samo predstavlja vrstu dobrovoljnog udruživanja oko određenog stila života. Grant ističe da dok se literatura o planiranju fokusira na gubitak javnog prostora kroz privatizaciju ulica, komercijalnih prostora i poslovnog okružja, mnogi ispitanici zatvorene zajednice smatraju efektivnim načinom zaštite privatnog prostora gdje se pravo javnog pristupa ne primjenjuje. S obzirom na to da ograđivanje regulira pristup

objektima i sadržajima jasno je da zatvorene zajednice generiraju pitanje o javnim servisima i pravima onih koji plaćaju porez na imovinu. Većina ispitanika slaže se s marketinškom logikom koja dijeli urbani prostor na javna i privatna područja, dok samo nekolicina smatra nepravednim gubitak javnog prostora na račun privatizacije.

Rezultati istraživanja pokazuju da glavni motiv aktera koji sudjeluju u proizvodnji i marketingu zatvorenih zajednica nije uspostava sigurnih domova za građane već, kao što i mnogi jasno priznaju, vlastiti profit kojem pogoduje potreba pojedinih građana da se iz često neutemeljenih razloga i straha zaštite i ograde od ostatka zajednice. Stanari zatvorenih zajednica jednim dijelom teže sigurnosti za koju vjeruju da će pronaći u homogenosti bilo statusnoj, rasnoj ili dobnoj, drugim dijelom teže komforu određenog stila života koji je ekskluzivan. Iz lažnoga straha od kriminala, i svega što je drugačije na bilokoj razini, proizlazi potreba za ograđivanjem koja istovremeno izaziva produbljivanje razdora među sugrađanima i stvara situaciju kojoj se društvo dijeli na „moje i meni slične“ i „tvoje i tebi slične“. Stoga ograđivanje ne samo da uječe na fizičku odijeljenost, već i psihičku koja se odražava u neprijateljskom odnosu građana unutar i van zidina. Ograda stvara prepreku pri korištenju javnog prostora, javnih objekata i usluga, te otežava zajedničko djelovanje u uspostavi općeg dobra za zajednicu. Time se upravo stvara pretpostavljena situacija u kojoj je problem visoka stopa kriminala te nesiguran život. Moglo bi se reći da ograđivanje, kao takozvano rješenje za probleme u društvu, doprinosi nastanku tih istih problema. Grant je u istraživanju postavila pitanje : „Ako kriminal nije problem zašto zatvorene zajednice isključuju strance i orijentirane su pružanju sigurnosti?“ te jedan od odgovora bio je da život u zajednici pruža osjećaj zajedništva s obzirom na to da se stanari međusobno poznaju. Tu se jasno vidi problem za koji postoje brojna rješenja, a da ne uključuju ograđivanje i produbljivanje razlika među stanovništvom. Pokretanje društvenih aktivnosti koje bi uključivale sve skupine stanovništva u proizvodnji javnog dobra, od kojeg bi korist imale opet sve skupine, jedan je od mogućih načina da se smanje tenzije i poveća osjećaj sigurnosti i zajedništva u zajednici. Cilj ne bi smio biti odvojiti jednu skupinu građana od drugih, već pronaći načine na koje bi jedna skupina imala koristi od druge i obrnuto. Međusobna suradnja i pomoć bi trebali biti nit vodilja u uspostavi osjećaja zajedništva.

II.4. Sven Bislev : „Privatizacija sigurnosti kao problem upravljačkog aparata : Zatvorene zajednice na području San Diega“

Kad govorimo o funkcijama upravljačkog aparata, nužno je osvrnuti se na rad Svena Bisleva „*Privatizacija sigurnosti kao problem upravljačkog aparata : Zatvorene zajednice na području San Diega*“ u kojem se bavi problemom privatizacije socijalnih funkcija, te upravljačkim aparatom koji je, kroz taj proces privatizacije, izgubio funkciju osiguravanja javne sigurnosti. Bislev ističe da se u Zapadnom svijetu mnoge socijalne funkcije transferiraju iz javnih u privatne odredbe. Za primjer navodi obrazovanje i ekološke usluge koje sve češće bivaju na prodaju, a u području zdravstva, pojedinci se moraju sami educirati i preuzeti odgovornost za predmete koji su nekoć bili stvar javne rasprave. Doduše, te usluge nisu jedine koje prolaze kroz promjenu. Održavanje javne sigurnosti, koja je prije bila ključna uloga upravljačkog aparata, danas je dijelom privatizirano. Shodno tome, tržište za sigurnosna sredstva, od alarma do čuvara, iznimno raste, dok „industrija straha“ napreduje, a priče o kriminalu i nasilju preplavljaju masovne medije. (Bislev, 2002.) Jedan od oblika odredbi privatne sigurnosti, upravo su zatvorene zajednice (Bislev, 2002.) a u svom radu Bislev raspravlja o njihovoj proliferaciji, te ih povezuje s neo-liberalnim formama upravljanja – New Public Management i Good Governance. Bislev tvrdi da zatvorene zajednice predstavljaju specifičan legalni i politički problem za američku vladu i sud. Razlog za to su njihova vlasnička udruženja sa svojim striktnim pravilima za uporabu i održavanje kuća i zemljišta koja konstituiraju „privatno upravljanje“. U kontekstu zakona bilo Amerike ili Ujedinjenog Kraljevstva, i privatni i javni legalni predmeti proizlaze iz istih legalnih temelja, te tvrtke i gradovi kao „korporacije“ koje imaju različit legalni status i moć, ipak imaju nešto zajedničko, a to je fundamentalna konstrukcija organizacije kao legalnog subjekta. (Bislev, 2002.) Postoji razlika koja se očituje u tome što korporacije imaju više autonomije i ujedno više legalne zaštite od države. Bislev ističe da čak i kad „privatno upravljanje“ nije u potpunosti izdvojen pravni konstrukt, i dalje predstavlja problem. To objašnjava slučajem u kojem privatno udruženje ima upravljačke funkcije bez eksplicitnih zakonskih osnova i okupira dio teritorija koji ujedno ima i javnu upravu, teško je odrediti granicu dužnosti između tog dvoje. S obzirom na to da zatvorene zajednice imaju vlastite sigurnosne sustave, a ipak ovise o ostatku društva kada je u pitanju veći sigurnosni aparat, jasno je da se u navedenoj situaciji javlja konflikt. Ali i druge su društvene usluge u konfliktu s odredbama zatvorenih zajednica. Bilo da je riječ o cestovnom prometu radi transporta, vatrogasnoj ili

poštanskoj službi, policiji, javnim institucijama poput škola...sve navedeno nije dozvoljeno na teritoriju koji je u posjedu zatvorenih zajednica. To ne predstavlja značajan problem kad su u pitanju zajednice koje obuhvaćaju manji broj kućanstava i time zauzimaju manje područje, ali kada dominiraju otvorenim područjem oko grada, kao što je to San Diego, ili pak zauzimaju većinski dio teritorija unutar grada, tada, ističe Bislev, nastaju kompleksni problemi pri upravljanju javnim funkcijama. No, zatvorene zajednice nisu samo problem zapadnog svijeta, već i Zemalja trećeg svijeta gdje se manjinski imućniji dio stanovništva ograđuje od ostatka društva. U bogatijim zemljama, kao što je to Amerika, njihov znatno veći broj predstavlja znak društvene nejednakosti i kulturalnog razdora među stanovništvom, te uzrokuje rast nejednakosti, ističe Bislev. U svom članku Bislev zatvorene zajednice simbolizira kao trend prema privatizaciji sigurnosti, pritom raspravlja o generalnim reformama u upravljačkom aparatu i javnoj upravi; s tim da se navedene reforme ne tiču isključivo nove i poboljšane upravljačke tehnologije, već i novih problema, potaknutih društvenim promjenama, s kojima se upravljački aparat susreće. Druga tema kojom se bavi jest osjećaj rizika u društvu koji proizvodi potrebu za jačanjem sigurnosti, separacijom i ograđivanjem. Nadalje, raspravlja o promjenama u gradskoj upravi - promjenama koje su inducirali razvoj globalizacije i rizika u društvu. I naposljetku predstavlja slučaj zatvorenih zajednica u San Diegu.

Inovacije u upravi

Suvremeni upravljački aparati se fokusiraju na nove zadatke i razvijaju nove načine izvođenja svojih funkcija, Bislev to objašnjava time što liberalno-demokratska država, izgrađena na društvenim strukturama i kulturnim značenjima industrijske ere, više nije adekvatna zadatku upravljanja modernim društvom. Jedan od načina kojim se nova uprava suočava s problemom jest razvoj „technologies of the self“ - „tehnologija samouprave“ što predstavlja načine i forme organizacije i djelovanja koji uključuju aktivnog subjekta koji usmjerava svoju budućnost kroz put koji sam odabere. Bislev ističe da zatvorene zajednice predstavljaju takav tip tehnologije u području sigurnosti – to je novi način organiziranja sigurnosti, odvojen od programa upravljačkog aparata, slobodno odabran unutar tržišne ponude od strane suverenih pojedinaca koji prakticiraju vlastite tržišne moći. Ipak, prava individualnost ovdje gotovo ne postoji. Zatvorene zajednice su iznimno slične u estetici i funkcionalnim značajkama, cijeli pokret orkestriraju investitori, a životni stil unutar zajednica je harmoniziran, unatoč tome, lokalna uprava suočena je s činjenicom da su građani privatizirali problem sigurnosti. (Bislev, 2002.) Pojavu zatvorenih zajednica u Americi Bislev

smatra odgovorom konzervativaca na brojne demokratske promjene u upravi. Tvrdnju opravdava komentarima poput : „*Nećete tamo (u zatvorenim zajednicama) pronaći mnogo demokrata.*“ koje je dobio u intervjuima provedenim za svoj rad. Također ističe da pripadnici Afro-Američke populacije nisu česti niti poželjni stanari, a suptilna društvena i rasna ekskluzivnost se provodi da bi se odredilo tko je, a tko nije dobrodošao. Zatvorene zajednice izgrađene su na post-modernoj sociologiji suvremenog američkog društva : dobrostojeći stanari rekrutirani su iz širokog spektra društvenih grupa i geografskih regija, a faktor koji je svima zajednički jest njihova sposobnost da si priušte ograđeno kućanstvo, te preferencija za konzervativni životni stil. (Bislev, 2002.) Potreba da se ograde posljedica je problema rizika i sigurnosti, drugim riječima, kultivacije straha. (Bislev, 2002., Caldiera, 2000.) Bislev objašnjava da period u kojem se ograđivanje intenziviralo nije ono u kojem dolazi do porasta kriminala i imigracije, već period u kojem se, medijski proizvedena slika o kriminalu i imigrantima ugroženoj sigurnosti, koristi od strane investitora koji nastoje stvoriti tržište za svoje skupe konstrukcije. Socio-kulturalno izdvajanje je istovremeno način demonstriranja i održavanja statusa, klasični društveni cilj kojem se teži. (Bislev, 2002.) Administrativne i legane tehnologije koje se pritom primjenjuju nisu nove – ograde i zidine su i prije postojale, također stanovlasnička udruženja su već dugo prisutna, doduše, kombinacija to dvoje faktora sa konstrukcijom ekstenzivnih zajedničkih sadržaja i agresivnom marketinškom strategijom, suočava upravni aparat s novim faktorom – organiziranim izdvajanjem imućnih. (Bislev, 2002.) To je jasno ako se uzme u obzir da ideliziran, gotovo utopijski, prikaz zatvorenih zajednica, kao autonomnih, decentraliziranih jedinica koje čine formu uprave bliže građanima, ali bez javne birokracije, u stvarnosti ne ispunjava primarnu funkciju da ujedini različitosti i stvori holistički okoliš, već upravo suprotno, proizvodi homogenost, navodi Bislev. Iako bi kao cilj efikasne organizacije, decentralizacija trebala proizvesti autonomne jedinice sposobne da se uklupe u cjelinu, slučaj zatvorenih zajednica pokazuje da se dijelovi društva izdvajaju od problema i odgovornosti cjeline društva. Ipak, to nam ne govori da decentralizacija kao faktor organizacije ne funkcionira u modernom društvu, već da principi po kojima se provodi nisu dovoljno razrađeni da bi omogućili pravilno upravljanje i razvoj društva. Decentralizacija koja proizvodi homogenost nije prihvatljiva, decentralizacija koja ograničava komunikaciju raznih društvenih grupa također nije prihvatljiva, ne može biti ispravno ni ograditi se od odgovornosti koju snosimo kao aktivni članovi društva. I što je onda ispravno? Organizirati autonomnu jedinicu koja će podržavati heterogenost, koja će podržavati kanale komunikacije i poticati na punopravno

djelovanje i van zidina...samo su neki od načina da se uspostavi efikasna organizacija. Doduše, čini se da u ovom slučaju, rješenje sukoba privatnog i javnog teško da će dovesti do zadovoljstva obje strane.

Društvo rizika

U liberalno-demokratskom društvu, sigurnost je državno pitanje – po Weberovoj definiciji, država treba imati monopol nad legitimnom uporabom nasilja. (Bislev, 2002.) Održavanje tog monopola, sigurnosti, društvenog reda, legalnog sistema i državnih institucija, uspostavljeni su kao temeljna funkcija suverene države još u 19. Stoljeću. (Bislev, 2002.) sigurnost je znak suvereniteta, a zaštita suvereniteta znači osiguravanje društvenog reda, sigurnosti javnosti, ističe Bislev, te nadodaje da je u imućnim zemljama društveni red siguran u smislu da mu ne postoji sistematska opozicija, a osnovna infrastruktura društvenog života većinom funkcionira. Problem dolazi s globalizacijom koja suverenitet i generalnu sigurnost dovodi u pitanje, stoga je briga za sigurnost sve više istaknuta. Formula „društva rizika“, koju je iskovao Ulrik Beck, glasi - unatoč tome što postoje moćne nove tehnologije za očuvanje ljudske sigurnosti, ljudi postaju sve više, umjesto sve manje, nervozni i zabrinuti za vlastitu sigurnost. Beck je teoriju društva rizika postavio kao objašnjenje zabrinutosti zbog rizika i način na koji se materijalizira u politici i kulturi post-modernog društva, u obliku napuštanja relativno stabilnih institucija i mentaliteta industrijske ere. (Bislev, 2002.) Posljedica je da države, iako bogatije i bolje opremljene nego ikad prije, više nisu bez premca u svojoj autoritativnosti, tvrdi Bislev. Ujedno napominje da među sociolozima traje rasprava o realnosti rizika u društvu – raste li rizik objektivno u smislu realno postojećih opasnosti ili samo subjektivno u diskursima i stavovima. S obzirom da su države danas bolje opremljene, napredak u zdravstvu nam je omogućio znatno dulji i kvalitetniji život, generalno razni poslovi koji su prije bili opasni po život danas su automatizirani te je ljudski život daleko jednostavniji i sigurniji, postavlja se pitanje uzroka zabrinutosti zbog rizika. Bislev tu rastuću zabrinutost objašnjava kao društveno-kulturni fenomen te ističe da isti oni aktivisti koji rade na povećanju sigurnosti, udobnosti i materijalne stabilnosti, također proizvode rizik koji je znatno ozbiljniji, intenzivniji i rašireniji nego ikad prije. No osim promjena u prirodnoj strukturi rizika, odvijaju se i društvene promjene u načinu na koji doživljavamo rizik, promjene u ulozi rizika i svjesnosti o njegovom postojanju u društvenim i kulturnim procesima. (Bislev, 2002., Douglas, 1985.) Kad se tome pridoda i tehnološki izazvan rizik,

razvoj u kulturnoj i društvenoj strukturi mijenja način na koji je rizik percipiran i način na koji spram njega djelujemo. (Bislev, 2002.)

Upravljanje društvom rizika

Da ponovimo, svjesnost o riziku i nesigurnost koju izaziva, naglo rastu u modernom društvu bez obzira na znatan napredak, bilo tehnološki ili u nekom drugom području. Akteri koji djeluju na našu sigurnost, ujedno nam usađuju sliku o postojanju rizičnih situacija i našoj izloženosti istima. Pritom država, čija je temeljna funkcija da osigura našu zaštitu, čini se da gubi bitku u ostvarivanju svojeg autoriteta kao zaštitnika. I zbog toga iznimnu ulogu u društvu rizika igra menadžment znanja. Njime se doprinosi razvoju novih racionalnosti i tehnologija u upravljanju. (Bislev, 2002.) Bislev objašnjava da za svrhu menadžmenta i upravljanja, riziku se može pristupiti na dva načina : kao statistička mogućnost i fundamentalna neizvjesnost. Prvo predstavlja računsku mogućnost rizika nekih događaja, te umijeće rukovođenja takvih mogućnosti. Pri tome osoba koja upravlja mora biti upoznata s averzijom rizika i izloženosti riziku, te biti sposobna izabrati između dvije različite rizične situacije. Drugi pristup tiče se osobe koja upravlja i od nje se očekuje da bude vođa sposoban suočiti se s pravim neizvjesnostima i shodno tome proizvesti inovacije.(Bislev, 2002.)

U post modernom društvu, „upravljanje s distance“ ili indirektno upravljanje, postaje sve važnije kao upravljačka tehnologija. (Bislev, 2002.) Upravljanje s distance znači da pojedincima, organizacijama ni institucijama nije rečeno što točno da rade ili izbjegavaju; uspostavljen je hegemoničan diskurs kroz koji se oni integriraju putem vlastitih odluka i postupaka, u smjeru racionalnosti, pojašnjava Bislev. Pojedinci su u tom slučaju suočeni s „tehnologijama samouprave“, potaknuti su da upravljaaju i unapređuju vlastiti život kako bi se suprotstavili opasnostima modernog života. Bislev se u radu oslanja na Caldieru kad pojašnjava kako urbani razvoj naglašava društvene probleme u terminima rastućeg rizika. Ističe da društvene klase i ekonomske funkcije više ne djeluju odvojeno, pad društvenih vrijednosti i životni stil sve više dolaze do izražaja, a kriminal i rizik su vidljiviji, što rezultira širenjem tehnologija sigurnosti. „...*zidovi su sve viši, a sistemi nadzora sve više očiti.*“ (Bislev, 2002., Caldiera, 2001.)

Promjene u upravljanju javnom sigurnošću

Zaključili smo već da se u post-industrijskom i globalizirajućem svijetu mijenjaju diskursi i prakse upravljanja sigurnošću. Policijske organizacije su marginalizirane, a struktura sigurnosnih organizacija liberalizirana, tvrdi Bislev, te nadodaje da se javni autoriteti trebaju poistovjetiti s građanima po pitanju percepcije rizika, stoga je nužan dijalog o identificiranju rizika i prioretiziranju upravljanja rizikom, a to su ključne odlike New Public Managementa. To se može učiniti na dva načina, objašnjava Bislev, jedan je način osvijestiti uvijek prisutan, nespecificiran i rijetko racionalan strah od zločina, a drugi način predlaže zaobilazanje političkih procesa, te direktan rad policije i građana. Za New Public Management učinkovitost igra bitnu ulogu, ona diktira monitoring resursa potrebnih za zaštitu od rizika, te nudi resurse pažljivo mjenjenih rezultata. Također bitan naglasak stavlja se na razne forme reorganizacije po principu traženja i kreiranja autonomije i jednako tako naglašavaju se indirektni načini upravljanja na tzv. „mreži upravljanja“, te odgovarajuće tehnologije za provedbu istog. Po tome neke su funkcije privatizirane, a nekima je dano više autonomije u vidu njihovog poslovanja. (Bislev, 2002.) U tom području ostvaruje se diskurs o sigurnosti u obliku privatnosti građana, poduzetništva i udruženja se uključuju u upravljački sistem, a najbolji način da se to ostvari je kroz organizirano patroliranje u susjedstvu ili zajednici. Neke druge tehnologije, uključene u proces, su nadzor privatnih i javnih prostora, a privatna sigurnost podrazumijeva upotrebu alarmnih sistema, naprava za samoobranu itd. (Bislev, 2002.) Zatvorene zajednice suočene su s tri vrste rizika : rizik uključen u susretanju različitih životnih stilova – ukoliko su kućanstva mješovita i različite društveno-kulturne grupe žive jedne kraj drugih, dolazi do sudara različitih normi što može rezultirati efektima poput netrepljivosti do nasilja i kriminala, objašnjava Bislev. Nadodaje da udruge kućevlasnika i ograde odvajaju različite životne stilove, a posljedica toga je da takav postupak ujedno štiti od tržišnih rizika jer ako se u zatvorenim zajednicama uspješno održi stabilnost tih zajednica, tada je i tržišna vrijednost posjeda stabilnija iz čega je lako zaključiti da je kuća u zatvorenoj zajednici, iako skuplja, mnogo sigurnija investicija nego kuća u miješanom susjedstvu. Ipak, ističe Bislev, ono što na individualnoj razini funkcionira kao redukcija rizika, na razini kolektiva može rezultirati suprotno, povećanjem rizika. Primjer za to vidimo u javnim prostorima koji povezuju zatvorene zajednice. Mnogi od tih prostora reducirani su i izgubili su svoju funkcionalnu vrijednost, te više ne mogu doprinijeti zajedničkom životu, zbog čega je cjelokupna zajednica ograničena u svojem funkcioniranju. Paradoks koji se

ovdje javlja leži u samom terminu – zajednica. Na američkom tržištu zatvorene zajednice prezentiraju se kao mjesta na kojima je zajedništvo ključna odlika svakodnevnog života, ipak dok ograda štiti zajednicu unutar nje, istovremeno isključuje tu zajednicu iz cjelokupnog društva.

Slučaj San Diego

Svoju studiju Bislev temelji na empirijskim informacijama prikupljenim putem intervjua sa planerima, akademski obrazovanim građanima i osobama zaduženim za javnu sigurnost San Diegoa. Intervjui su provedeni u periodu od veljače do travnja 2002. godine tokom istraživanja pod pokroviteljstvom fundacije *Fulbright Commission*.

Regija San Diego – Tijuana prolazi kroz proces brzog ekonomskog i društvenog razvoja, sa svim problemima koje taj proces uključuje. Uz to, ovdje se radi o graničnom području, u kojem su tipični granični problemi uvećani zbog ekstremne društvene i kulturne razlike te grad San Diego i županija ignoriraju svoje susjedstvo iz razloga što se ne mogu nositi s problemima poput iznimnog naseljavanja osiromašenog stanovništva sa sjevera Meksika, dok su suočeni s lošim financijama kojima teško održavaju i osnovne potrebe. Do tog masovnog prekograničnog naseljavanja dovela je globalizacija i time su se povećali problemi sigurnosti koji utječu na sve sektore i grupe u regiji. (Bislev, 2002.) Tokom 70ih i 80ih godina naglo je rastao kriminal u cijeloj regiji, doduše tijekom 90ih došlo je do opadanja stope kriminala zbog porasta bogatstva i zaposlenja, te mjera poduzetih protiv kriminala pomoću policije i vojske. Ipak, problem kriminala i iznimnih društvenih nejednakosti koji leže iza toga, i dalje su na vrhu liste prioriteta s kojima je regionalna uprava suočena. (Bislev, 2002.) Generalni problemi upravljanja u regiji San Diegoa i Tijuane ukorijenjeni su u ekonomskim, društveno-kulturnim i političkim aspektima, ali jednako tako i u institucionalnim. Upravljački aparat je vrlo kompleksan u terminima svoje strukture sa pet vertikalnih slojeva koji su uključeni u pravne poslove, te horizontalno poduljom listom funkcionalnih i političkih aparata čije se nadležnosti često sijeku s vertikalnima u autoritetu i odgovornostima. (Bislev, 2002.)

Grad San Diego i županija sadrže mnogo zatvorenih zajednica, većina njih izgrađena je za srednju i višu klasu. U gradu ujedno postoji i susjedstvo s društveno miješanim stanovništvom koje je ograđeno radi sigurnosnih razloga, te područje, prethodno naseljeno siromašnijim stanovništvom, koje je renovirano i ograđeno kako bi se označio tzv.

poboljšani teritorij. (Bislev, 2002.) Točan broj i proporcija zatvorenih zajednica nisu poznati, ali se pretpostavlja da se radi o povećem broju tj. teritoriju. Bislev se ovdje referira na Blakelya i Snydera kad tvrdi da iako u opisu većine zatvorenih zajednica stoji da stanovnici osjećaju veću međusobnu povezanost i zajedništvo, ipak u realnosti socijalna integracija nije toliko snažna. Vrlo čest slučaj je da detaljne regulacije koje se tiču stila života, propisane od strane stanovlasničkog udruženja, među stanovnicima stvaraju konflikt i neprijateljsko raspoloženje, nadodaje Bislev. Ujedno ističe da stopa kriminala nije mnogo niža u zatvorenoj zajednici u usporedbi s ostatkom društva jer i građani srednje klase počinjuju zločine, a osjećaj sigurnosti koje stanovništvo u zatvorenoj zajednici osjeća, tiče se i kriminalaca koji su također sigurniji u smislu da jednom kad uđu u takvu zajednicu mogu činiti što žele neometano. Na taj način, ograđivajući određeno stanovništvo u zajednicu, ne dolazi do smanjenja stope kriminala na tom području i relociranja istog na drugo područje, već samo do promjene u distribuciji kriminala – na primjer češće krađe vozila umjesto provala. Unatoč tome na tržištu postoji velik interes za život u zatvorenim zajednicama i način na koji se to postiže je standardizacijom proizvođača. Tržište reklamira zatvorene zajednice koristeći standardni vokabular kojim se reflektiraju status, stil u kojem je zajednica uređena, sadržaji koje pruža, vrijednosti kojima se pridaje važnost – poput obiteljskih vrijednosti i sigurnosti djece, zatim ugođaja kojim zajednica odiše – predstavljaju se kao smirena i harmonična mjesta itd. Ta standardizacija ima ulogu da učini tržište predvidljivim. (Bislev, 2002.) Predvidljivost se reflektira na svakodnevni život unutar zajednica putem pravila koja propisuje stanovlasničko udruženje. Pravila uvjetuju što je, a što u zajednici nije dozvoljeno – što bi moglo narušiti savršenu regularnost vanjskog prikaza zajednice ili što bi potaklo neodgovorno ponašanje među stanarima. (Bislev, 2002.) Najčešće se radi o naredbama poput zabranjenog isticanja političke pripadnosti, komercijalnih znakova, parkiranja automobila izvan garaža ili postavljanja dvorišnih struktura koje bi mogle promijeniti eksterior kuća u bilokojem pogledu, navodi Bislev. I najbitnije, oglasi ilustriraju aspekt segregacije planiranog razvoja, postoje brojne reference na određen stil života koji označuje visok status i neprisutnost nepoželjnih i drugačijih susjeda. (Bislev, 2002.) Ograda u ovom slučaju definira prostor u kojem se život živi na određen način, a trgovci su pažljivi s isticanjem aspekta sigurnosti, znajući da manja stopa kriminala nije nešto na što se u zatvorenim zajednicama može računati, napominje Bislev.

Zbog iznimnog rasta broja zatvorenih zajednica, grad San Diego je razvio politiku spram njih još 80ih godina. Bilo je pokušaja da se ograniči njihova izgradnja, od strane liberalnih političara i grupa koji nisu podržavali segregaciju, te profesionalnih projektanata, ali na kraju su ipak prevladale ideje developera. Ograničenja spram zatvorenih zajednica, koja bi išla u korist javnosti, nisu uspješno nametnuta, pokušaji su bili nadglasani u vijeću, tvdi Bislev.

Bislev zaključuje da je najkontroverznija tema, što se tiče zatvorenih zajednica, pitanje segregacije i društvene ekskluzivnosti. Kritičari zatvorenih zajednica nazivaju ih snobovskima, izolatorskima, elitističkima itd. One predstavljaju problem u balansu ili disbalansu kućanstava za različite društvene grupe – zatvorene zajednice i planirana izgradnja uglavnom za imućne, nameću se nad slobodno zemljište i ekološke vrijednosti, a developerima su osigurale izniman profit, tvrdi Bislev. Kako bi se izašlo u urbanom planiranju i ekološkoj konzervaciji, najnoviji trend u planiranoj gradnji su luksuzni stanovi. Ipak, to ne rješava problem socijalne segregacije i građana slabijeg imovinskog stanja koji si luksuzne domove ne mogu priuštiti. Developeri konstantno pritišću upravu grada da dopusti izgradnju luksuznih kućanstava, čime zauzimaju prostor na kojem bi se mogli izgraditi jeftiniji domovi. Ako se na taj način nastavi razvijati diskriminacija, a uz nju i siromaštvo, tada, tvrdi Bislev, sigurnost će biti narušena, a građani koji žive na substandardnoj razini osjećat će se isključeno i teško će se društveno i kulturno integrirati. Ograde i zidine, koje okružuju određeni životni stil imućnih, stvarat će društvenu separaciju i očvrnuti postojeće razlike. Bislev napominje da su društvene razlike u porastu posljednjih godina, za Kaliforniju u cijelosti, dohodak za kućanstva s manjim primanjima neprestano opada, dok dohotci za imućnije rastu, u ostatku Amerike je jednaka razlika, ali ne odvija se tolikom brzinom. Za područje San Diega znatan problem je u tome što gotovo 20% građana živi ispod granice siromaštva, a svega 25% građana zarađuje dovoljno da si priušte samo dom prosječne cijene. (Bislev, 2002.)

Na simboličkoj razini, tvrdi Bislev, ograda izražava namjeru da se odvoje imućni bijelci od siromašnih crnaca, a činjenica da vijeće podupire razvoj zatvorenih zajednica pokazuje njihov izlazak u susret željama imućnih. U terminima sigurnosti, društvena solidarnost je u padu, a jednako tako i razina povjerenja među građanima. Bislev ističe da se javne agencije suočavaju s nizom problema poput samodostatnosti i izdvojenosti imućnih,

njihovih zahtjeva za posebnim tretmanom po pitanju infrastrukture, te otpora spram sudjelovanja u razvoju institucija i sadržaja koji bi doprinijeli cjelokupnoj zajednici.

II.5. Carlos J. Vilalta : „*Strah od kriminala u zatvorenim zajednicama i stambenim prostorima : usporedba tipova stambene izgradnje i testiranje teorija*“

Osim što se suočavaju s ekonomskim problemima, procijenjuje se da otprilike 61 milijun Meksikanaca živi u strahu od krađe, a 54 milijuna strahuje da će biti oteći. Uz te podatke, Vilalta navodi da strah od kriminala utječe na kvalitetu života, te igra ključnu ulogu u oblikovanju ponašanja kao što je defenzivno kućevlasništvo. U članku Vilalta preispituje vezu između porasta kriminala i straha od kriminala u Meksiku, te porasta razvoja novih stambenih prostora u obliku zatvorenih zajednica. Ističe dva problema. Prvo, ne zna se da li ti novi stambeni prostori uspijevaju kontrolirati strah od kriminala, drugo brojna istraživanja na temu straha od kriminala pokazuju slabu povezanost između teorije i stvarnosti. Ovom studijom, Vilalta je ustvrdio da strah od kriminala ne opada ovisno o tipu stambenog objekta kad je pojedinac sam kod kuće tj. da strah od kriminala nije ovisan o tipu kućanstva, već o spolu, razini obrazovanja, stupnju socijalne marginalizacije, razini straha od kriminala u susjedstvu i stavu policije po tom pitanju. Svrha ove studije bila je testirati efektivnost zatvorenih zajednica u kontroliranju straha od kriminala, u usporedbi s drugim „uobičajenim“ oblikom stanovanja. Vilalta ističe da pod efektivnosti podrazumijeva sposobnost zatvorenih zajednica da kontinuirano kroz vrijeme održavaju nižu stopu straha od kriminala, u usporedbi sa stopom straha od kriminala u ostalim područjima. Podaci na kojima se istraživanje provelo, prikupljeni su u periodu od 2005. do 2007. godine na području grada Meksika u sklopu istraživanja viktimizacije i institucionalne efikasnosti, prikupljenih od strane Centra za ekonomska istraživanja i edukaciju.

Strah od kriminala kroz brojne je studije proučavan na dvije razine- kolektivno i individualno iz čega je proizašlo pet teorija o strahu od kriminala : viktimizacija, fizička ranjivost, društvena ranjivost, društveni poremećaj i društvene mreže. Vilalta pojašnjava svaku od tih teorija :

1. Teorija viktimizacije pretpostavlja da će žrtve zločina imati višu razinu straha od kriminala za razliku od osoba koje nisu proživjele kriminalno iskustvo. Tu se razlikuju direktna viktimizacija kada je osoba, koja proživljava strah od kriminala, žrtva i indirektna kada osoba nije kriminal iskusila iz prve ruke, ali poznaje nekoga tko jest. Teorija također pretpostavlja da će iskustvo žrtve utjecati na daljnje ponašanje i stav prema kriminalu. Studije na tu temu pokazuju oprečne rezultate, pa je povezanost kriminalnog iskustva i straha od kriminala još uvijek dvojben.
2. Teorija fizičke ranjivosti pretpostavlja da će osobe koje imaju manju mogućnost obrane (žene i stariji) osjećati veću razinu straha od kriminala i teže se oporaviti nakon kriminalnog iskustva. Vilalta navodi da teorija viktimizacije problemu pristupa objektivno (žrtva zločina), dok teorija fizičke ranjivosti subjektivno (dob i spol). Napominje i paradoks koji se javlja, naime upravo žene i stariji koji izražavaju veći strah od zločina, imaju manje iskustva s istime, u usporedbi muškarcima i mlađim osobama.
3. Ranjivost može biti i društvenog porijekla. Osobe koje su slabijeg imovinskog statusa češće će se suočavati s kriminalom, teže ga spriječiti i isto tako teže se oporaviti od proživljenog iskustva, stoga je među siromašnjima strah od kriminala s razlogom viši no što je među imućnima.
4. U susjedstvima koja se suočavaju s niskom stopom životnih uvijeta i kvalitete života bit će i viši strah od kriminala. Teorija društvene ranjivosti tvrdi upravo to da u zajednici u kojoj postoje znakovi zanemarivanja, kao i manjak društvene kontrole, lakše se dešavaju kriminalna djela, te je jači strah od kriminala. Ova teorija temelji se na korelaciji podataka poput dobne strukture stanovništva, kriminalnih aktivnosti, strukture obitelji (samohrani roditelji, djeca s nedostatnom skrbi) i razine siromaštva.
5. Teorija društvene mreže bavi se tokom informacija među pojedincima. Pretpostavlja da će zajednice s boljim protokom informacija imati jaču društvenu koheziju, te će biti sposobnije kolektivno suprotstaviti se kriminalu i strahu od kriminala. S druge strane, moguće je da će, upravo zbog brzog protoka informacija, strah od kriminala lako se širiti u zajednici i to u obliku indirektno viktimizacije.

Da bi obuhvatili cjelokupnu sliku problematike straha od zločina, mnogi autori pristupaju usporedno, na razini zajednice i pojedinca.

Studija je pokazala da život u zatvorenim zajednicama ne omogućuje nižu stopu straha od kriminala kada su u pitanju pojedinci sami kod kuće, usporedno s pojedincima koji žive u drugim područjima tj. „uobičajenom“ tipu stanovanja. Usprkos tome, Vilalta zaključuje da će se u 21. stoljeću, u skladu s tržišnim iskorištavanjem straha od kriminala, porastom cijena zemljišta i imovinskih poreza, nastaviti trend razvoja zatvorenih zajednica u gradu Meksiku, dok će život u uobičajenim stambenim prostorima, postati skupa opcija za urbano stanovništvo.

II.6. Dominika V. Polanska : *„Pojava zatvorenih zajednica u kontekstu post-komunizma i razlog za njihovu rastuću popularnost“*

U svom radu Polanska se, pri opisivanju zatvorenih zajednica, fokusira na njihovu formu i stanare, kao i njihove motive za useljavanje u ograđeno kućanstvo. Uz to, raspravlja o drugim teorijama o pojavi zatvorenih zajednica, pregledava intervjue sa stanarima i prethodne studije provedene na ovu temu, da bi razaznala pretpostavku o povezanosti motiva za useljavanje u zatvorene zajednice sa komunističkom prošlošću. Polanska napominje da su poljske zatvorene zajednice posljedica prostornog planiranja i stambenog tržišta na nacionalnoj i lokalnoj razini, ali njihova pojava je ujedno i reakcija na uvjete stanovanja koji su prevladavali za vrijeme komunizma.

Pad komunizma u ranim 1900tim godinama i naknadne sistematične promjene, zajedno sa decentralizacijom i postepenom privatizacijom stambenog tržišta, otvorile su post-komunističke gradove prema trendu ograđivanja, iako ta praksa nije bila nova. Ipak, tek nedavno se počelo raspravljati o pojavi zatvorenih zajednica u post-komunističkim urbanim prostorima, te je ta tema još uvijek nedovoljno istražena, ističe Polanska. Stoga je u ovom radu nastojala proučiti različite forme i objašnjenja za pojavu zatvorenih zajednica u post-komunističkom urbanom kontekstu. Fokusirala se na formu (lokaciju, njihovo širenje, fizički izgled, starost, veličinu, društvenu kompoziciju itd.) i na motivirajuće sile (motivi stanara, stambeno tržište, prostorno uređenje) iza formiranja zatvorenih zajednica u poljskim

gradovima. U svojoj studiji odabrala je grad Gdansk na sjeveru Poljske kako bi ilustrirala anatomiju fenomena ograđivanja.

Formacija zatvorenih zajednica u post-komunističkim urbanim gradovima na prati neki specifični uzorak kad je u pitanju zakup zemljišta (vlasnici ili iznajmljivači) niti formu kućanstva (stanovi, kuće za jednu obitelj). (Polanska, 2010.) Polanska iz istraživanja, provedenih na zatvorenim zajednicama u glavnom gradu Varšavi, ističe rezultate koji pokazuju da takve zajednice nude životni stil koji promovira društveni i ekonomski uspjeh, novu estetiku, stabilnost i blagostanje, te na taj način privlače starije stanovnike poljske populacije. Također, istraživanja pokazuju da su aspekti poput sigurnog i čistog okoliša, zajedno s ugodnim susjedima, mnogo privlačniji, nego ograde i sustav nadzora. Što se tiče stanara, pokazalo se da su visoko obrazovani, imaju visok kulturni kapital i relativno visoke prihode, ali su slabo društveno povezani i manjka im kontakta sa susjedima. Istraživanja su ujedno potvrdila već dobro poznatu činjenicu da takav oblik kućanstva odvaja različite društvene grupe u prostoru. (Polanska, 2010.) Razlog iz kojeg je autorica za svoju studiju odabrala grad Gdansk je, kako tvrdi, zbog njegove reprezentativnosti kao manjeg grada koji, za razliku od glavnih gradova na kojima se često provode studije, bolje predstavlja ostatak zemlje. Glavni gradovi, poput Varšave na kojoj su provedena prethodno navedena istraživanja, su znatno drugačiji od drugih gradova u zemlji. Razvoj stambenog tržišta je u glavnim gradovima često brži i intenzivniji nego u ostatku zemlje, a i više su pozicionirani u urbanoj hijerarhiji, te je njihova funkcija često centralna na nacionalnoj razini. Zbog toga je cilj njenog rada napraviti usporedbu Gdanska, kao manjeg grada, s glavnim gradom po pitanju forme, razloga naseljavanja zatvorenih zajednica, preferencija stanara, te njihovih društvenih profila.

Slučaj Poljske i grada Gdanska

Sistematske promjene u periodu nakon 1989. godine donijele su ekonomske reforme i strukturalne promjene u ekonomiji Poljske. Iako su zabilježene najviše stope rasta sve do 2003. godine, u usporedbi sa zemljama Centralne Europe, ovaj proces bio je popraćen visokom stopom nezaposlenosti. Prvih deset godina ekonomske transformacije okarakterizirano je padom prihoda i nejednakošću u potrošnji što je dovelo do postepenog proširenja rascjepa među stanovništvom nakon 1992. godine. Istraživanja ekonomskog blagostanja pokazala su da je u Poljskoj društvena stratifikacija konstantno rasla od 1990.

godine što je uzrokovano većinom razlikama u osobnim prihodima. Ti procesi su imali radikalan utjecaj na poljsko tržište nekretninama, te razvoj urbanog krajolika u cijeloj zemlji. Nova tržišna ekonomija dovela je do novih vlasničkih zakona čime se inicirao intenzivan i rasprostranjen proces privatizacije. Intenzivna privatizacija zemlje i stambenih objekata započela je 1990ih uz povrat imovine i komplicirani proces novih vlasnika te zemlje i stambenih objekata. Prethodno državna zemlja vraćena je svojim prvotnim vlasnicima (iz razdoblja prije komunizma), dana je općinama ili prodana privatnim investitorima. Te promjene rezultirale su time da je državna zemlja završila u „privatnim rukama“. To je ujedno dovelo do prijenosa odgovornosti za održavanje, financiranje i buduće renovacije na nove vlasnike. (Polanska, 2010.)

Prije pada komunizma 1989. godine većina zemljišta u urbanom području bila je u vlasništvu države, dok većina ruralnog zemljišta u privatnom vlasništvu. Ipak, objašnjava Polanska, u državnom vlasništvu nalazio se veći postotak od ukupnog zemljišta. Spomenute promjene po pitanju kućanstava dovele su do toga da je trenutnim stanarima omogućen otkup za praktički sitniš, te posljednja istraživanja iz 2007. godine pokazuju rastući trend privatizacije sa 63% ukupnih kućanstava u privatnom vlasništvu. (Polanska, 2010.)

S obzirom na brojne pozitivne značajke grada Gdanska, poput razvijene kulture, ekonomije i školstva, sa stopom nezaposlenosti nižom nego u ostatku zemlje (3.7% u usporedbi s 10,9% na nacionalnoj razini), razumljivo je da je i privatizacija kućanstava znatno viša nego u ostatku zemlje. Radi se o 80% privatiziranih kućanstava. Polanska napominje da se najekstremnija forma privatizacije urbanih prostora desila krajem 1990ih s pojavom prvih zatvorenih zajednica u Poljskoj.

Polanska napominje, da uz to što ograđivanje utječe na formu, također utječe na funkcioniranje grada što rezultira društveno – prostornom segregacijom. Ističe da istraživanja pokazuju kako porast ograđenih zajednica izaziva prijetnju demokraciji i lokalnoj upravi, s obzirom na to da stanari zatvorenih zajednica, koji plaćaju za usluge unutar svoje zajednice, ne žele doprinijeti zajednici van ograde. Ovdje uočava određeni paradoks i objašnjava da je Gdansk često opisivan kao vrlo uspješan u svojoj transformaciji na novi sistematski poredak nakon pada komunizma. Nedavna istraživanja pokazuju nisku stopu nezaposlenosti, relativno visoku kvalitetu života i povoljnu poziciju radne snage i tržišnih investicija. Ali, Gdansk je prvenstveno poznat kao rodno mjesto pokreta Solidarnost, kao mjesto gdje su radnici započeli

štrajk koji je doveo do pada komunizma te pojave demokracije u Poljskoj. Iz tih razloga autorica smatra da je neobična pojava i rast zatvorenih zajednica u društvu koje se borilo za demokraciju i solidarnost.

U svom istraživanju Polanska nastoji odgovoriti na sljedeća pitanja :

- 1.Koje forme zatvorenih zajednica možemo razlikovati u gradu
- 2.Tko su stanari navedenih zajednica?
- 3.Koji su njihovi glavni motivi za useljavanje u takav oblik kućanstva?
- 4.Koji se zaključci mogu izvesti iz rasta zatvorenih zajednica u kontekstu Poljske?

Studija se bazira na intervjuima sa stanarima zatvorenih zajednica, anketama i proučavanju metoda oglašavanja tokom jeseni 2007. i proljeća 2008. godine, zajedno s drugim studijama provedenim na tu temu. Postoje neka ograničenja s kojima se, svatko tko se bavi ovom temom, u svom radu suočava, to su fizičke granice i nedostupnost ljudima izvana, manjak informacija o njihovom broju i karakteristikama članova. Anketa, za koju su ispitanici nasumično odabrani s obzirom na prebivalište unutar tri odabrane zajednice, distribuiran je na 120 adresa od čega je 86 upitnika odgovoreno. Tri zajednice odabrane su s obzirom na njihovu lokaciju unutar grada i tip gradnje koji je za njih karakterističan. Pitanja su pokrila demografski i ekonomski profil stanara – dob, spol, stupanj obrazovanja, prihod, bračni status itd. Ujedno 9 intervju je provedeno u proljeće 2008. godine čime se pokrila ista problematika s naglaskom na motive za odabir takvog oblika doma.

Pad komunizma 1989. godine i transformacija na novi sistematski red dovela je do brojnih društvenih promjena u Poljskoj i drugim post-komunističkim zemljama. Zbog novih promjena mnogi su izgubili posao, svoje pozicije i sigurnost na tržištu radne snage. Stopa kriminala naglo je porasla zajedno s rastućom inflacijom u zemlji. Životni standard znatno se smanjio i društvena hijerarhija se promijenila, te je kontrast u prosperitetu postao vidljiv na razini prostora post-komunističkih gradova. (Polanska, 2010.) U tom kontekstu nastale su prve zatvorene zajednice, ali kao što je već spomenuto, njihova pojava je, u slučaju Poljske, kontradiktorna. Autorica ističe da je većina zajednica izgrađena u vremenu opadanja stope kriminala, a društvena istraživanja pokazala su da 53% poljaka smatra Poljsku sigurnim mjestom za život, što je ujedno i najviši postotak od pada komunizma. Stanari zatvorenih zajednica često su uvjereni da će ih život iza ograde zaštititi od kriminala, a developeri

uspješno koriste to znanje pri oglašavanju na tržištu. (Polanska, 2010.) Polanska napominje da se posljedice takvog zastrašivanja, na tržištu stambenih objekata, jasno vide na primjeru grada Gdanska gdje zidovi i ograde stvaraju prepreke socijanoj interakciji i ograničavaju pristup javnim površinama grada. Posljedica je i ograničen kontakt sa stanarima unutar ograđenih područja, kao i njihov kontakt s vanjskim svijetom. Autorica ovdje smatra najbitnijim što fenomen ograđivanja kontradiktira poljskim idealima, snažno propagiranim u periodu komunizma, koji su poticali mješana susjedstva i „izgladivanje“ nejednakosti domaćinstava i pita se da li se taj razvoj može interpretirati kao pomak od vrijednosti reprezentiranih u doba komunizma? Tvrdi da pojava zatvorenih zajednica, njihova popularnost, forma (malih razmjera, osigurano, vlasništvo) i profil stanara (relativno mladi, dobro obrazovani, imućni) potvrđuju tu pretpostavku – zatvorene zajednice u Gdansku, time što su u (privatnom) vlasništvu imućnijih stanovnika grada, te time što se drastično razlikuju od domaćinstava građenih u doba komunizma, reflektiraju taj preokret od bivših socijalističkih ideja po pitanju kućanstava. Također, zatvorene zajednice njihovi stanari opisuju kao suprotnost kućanstvima izgrađenim u vrijeme komunizma, koja se povezuju uz nesigurnost, propadanje, kriminal i prošlost. (Polanska, 2010.) U skladu s tim argumentima autorica zaključuje da zatvorene zajednice predstavljaju reakciju na komunističku prošlost, te navodi da u slučaju Gdanska zatvorene zajednice su daleko prestižnije, a životni stil i karakteristike sigurnosti su znatno različite od formi kućanstava koje su dominirale periodom prije 1989. godine. Polanska napominje da su u intervjuima stanari jasno dali do znanja kako im ponuda kućanstava tokom komunizma nije odgovarala, te taj podatak navodi kao implicitni motiv za useljavanje u zatvorene zajednice. Ujedno tvrdi da su značajke prestiža i životnog stila bitni klasni markeri novog društvenog i ekonomskog poretka koji se razvio od 1989. do danas. Uz navedeno, rastuća društvena stratifikacija i nejednakosti prihoda mogu poslužiti kao objašnjenje za pojavu zatvorenih zajednica u Poljskoj. U slučaju Gdanska, njegova napredna ekonomija i uvjeti života, osiguravaju pojedincima da si priušte život u zatvorenoj zajednici, navodi Polanska i objašnjava da se iz tog razloga stari stambeni blokovi i egalitarne ideje komunizma polako napuštaju u zamjenu za privatna, ekskluzivna i osigurana kućanstva. Svoje ideje sumira i zaključuje da je pojava zatvorenih zajednica u Poljskoj, posebice u Gdansku, određeni skup različitih procesa : rastuće društvene polarizacije kombinirane s nejasnim vlasničkim pravima stambenih objekata i zemljišta, onemogućenom revitalizacijom i razvojem želje za boljim standardima kućanstava i privatizacijom među imućnijim stanovnicima; širenjem kulture straha, slabosti trenutnih prostornih planova i

brojnim rupama u zakonima koji se tiču regulacije novih konstrukcija; nesposobnosti odgovornih da ograniče širenje zatvorenih zajednica, te povoljnog tržišnog položaja developera stambenih objekata. Ističe da je ova studija pokazala da stanovnici Gdanska biraju nove forme domaćinstava koje se bitno razlikuju od onih karakterističnih za period komunizma.

Dominika Polanska je tri godine nakon prethodne studije objavila članak *„Ograđena kućanstva kao refleksija javno-privatne stratifikacije : Popularnost zatvorenih zajednica u Poljskoj“* u kojem je nešto detaljnije objasnila problem zatvorenih zajednica u Poljskoj. U članku se fokusira na pojašnjavanje razloga za popularnost zatvorenih zajednica u Poljskoj, a razloge traži u podjeli između privatne i javne sfere, te ekonomskim, kulturnim i institucionalnim čimbenicima. Polanska smatra da je podjela igrala centralnu ulogu u raspravi po pitanju urbanog prostora, uloge stambene izgradnje, te identiteta i aktivnosti povezanih za problematiku stambene izgradnje i prostora od 1989. godine nadalje. Objašnjava da je u ekonomiji Poljske došlo do fundamentalnih promjena nakon 1989. godine. Pojava tržišne ekonomije i neoliberalni pristup doprinijeli su socioekonomskoj polarizaciji i restruktiji urbanog prostora u Poljskoj, a manifestacija tih procesa polarizacije je rezidencijalna segregacija. Polanska zaključuje da, za razliku od slučaja zatvorenih zajednica u zapadnim zemljama, u Poljskoj se izgradnja tog tipa kućanstva razvija iz potrebe za iskazivanjem prestiža, a ne iz potrebe za sigurnošću. Tvrdi da, posljedično, zatvorene zajednice predstavljaju tzv. „gradove unutar gradova“ ili „otoke bogatstva“, odvojene od ostatka društva, što predstavlja plodno tlo za razvoj kulture neparticipiranja i štovanja privatizacije, kao i utopijskih ideja o savršenom domu. Te utopije reflektiraju nejednaku produkciju prostora u Poljskoj i prate prostornu logiku neoliberalizma. U tom kontekstu, napominje Polanska, zatvorene zajednice postaju manifestacija uspjeha i bogatstva, koje prijete važnosti građanskog zajedništva i društvene povezanosti, pri čemu se građanstvo reducira na dužnosti koje se sastoje od zadovoljavanja prava pojedinaca na privatno vlasništvo.

3. Zaključak

Premda život u zatvorenim zajednicama ima određene prednosti, one su daleko manje od negativnih učinaka na cjelokupno društvo. Kontrola pristupa i sigurnosne mjere možda mogu umanjiti kriminal, ali istovremeno koncentrirati ga među građanima kojima je život iza zidina nedostupan. Također, propagiranjem životnoga stila orijentiranog na uspostavljanje sigurnosti, zajednice stvaraju društvenu paranoju pri čemu je strah od kriminala neopravdano veći u usporedbi s realnom stopom kriminala. Istraživanja su pokazala da sigurnost koju zajednice pružaju ima daleko manji utjecaj na redukciju kriminala u odnosu na očekivanja stanara, zbog čega je njihov osjećaj sigurnosti lažan. Premda kontroliran i ekskluzivan pristup pomaže u očuvanju privatnosti i mirnijeg susjedstva, ispostavlja se da je učinak istovremeno negativan i za članove i ostatak društva. Fizička i socijalna separacija članova zajednica od društvenih aktivnosti rezultira gubitkom dodira s vanjskim svijetom, a pritom nečlanovima te barijere onemogućuju pristup područjima koja su nekoć bila u javnom vlasništvu i slobodna za korištenje. Ograđivanjem javnih ulica i površina onemogućuje se protok informacija i dobara, te ograničava promet i kretanje stanovništva. Posljedica ograđivanja jest separacija na osnovu klase, rase, ekonomskog statusa ili drugih kulturnih čimbenika. Kako se građani odvajaju u homogene grupe, nestaje mogućnost ostvarivanja komunikacije i interakcije, nužnih za stvaranje socijalnih mreža, zbog čega rastu strah i međusobno nepovjerenje. Društvo u kojem kohabitacija građanima predstavlja problem, kreće se u smjeru parcijaliziranja socijalnog i političkog života, što u krajnjem slučaju može rezultirati nestankom društva koje se temelji na međusobnoj suradnji i demokraciji, te stvaranjem novog oblika društva u kojem će individualnost i samodostatnost biti nužni ciljevi. Takve pretpostavke temelje se na rastućem trendu izolacije društvenih grupa i pojedinaca, koje umjesto doprinošenja zajednici za opću dobrobit, nastoje doprinijeti isključivo sebi samima. Teško da se može uspostaviti kontrola nad susjedstvom, a time i vlastitim životom ako se rješenje pronalazi u isključivanju iz društvenog i političkog života. Iako se nikome ne može oduzeti njegovo pravo da živi kako želi, da ostvari svoj dom u okružju u kojem se osjeća sigurno i slobodno, bitno je da se ne zaboravi da ostvarivanje vlastitih prava može ići na štetu drugima ukoliko im isto nije omogućeno ili je uskraćeno. Sigurnost i sloboda su prava svakog čovjeka, a ne privilegija. Svako od navedenog treba se pokušati ostvariti uz druge, a ne protiv ili na štetu drugih. Ograđivanje zasigurno nije jedini način koji potkopava pokušaje uspješnog funkcioniranja cjelokupnog društva, ali ga ističem jer je iznimno

podložno našoj volji, ono postoji jer mi to želimo, jer to smatramo potrebnim i jer stvaramo tržište. A dok god potičemo izgradnju zatvorenih zajednica, potičemo i rast jaza u društvu. Pristup problemima u društvu je pogrešan jer umjesto da se djeluje na uzroke, koncentriramo se na posljedice. Treba stvoriti društvenu solidarnost po kojoj građani zajedno rade na generalnoj dobrobiti, zajednicu u kojoj će stariji građani imati omogućenu pomoć, a mladi prilike za obrazovanje i zapošljavanje. Kvalitetni životni uvjeti potrebni su svakom građaninu, a ne samo pojedincima. Zbog toga cilj treba biti omogućavanje interakcije raznih društvenih skupina kao osnove za izgradnju novog tolerantnijeg društva koje će funkcionirati kao jedinka. Zatvorene zajednice nisu rješenje za postojeću društvenu situaciju, već predstavljaju bijeg od problema koji ujedno stvara dodatne neprilike poput produbljivanja razdora među različitim skupinama građana čime se otežava, a često i onemogućuje funkcioniranje društva i razvoj naseljenih područja.

4. Literatura :

Atkinson, R. & Flint, J. : Fortress UK? Gated Communities, the Spatial Revolt of the Elites and Time-Space Trajectories of Segregation, Department of Urban Studies, University of Glasgow, UK. http://eprints.utas.edu.au/2288/1/Fortress_UK.pdf 2014, 18. svibanj

Cubby, B. : „Behind the urban curtains“ *The Sydney Morning Herald*. March 4, 2005. <http://www.smh.com.au/news/National/Behind-the-urban-curtains/2005/03/03/1109700606439.html>. 2014, 1. svibanj

Bislev, S. (2002.) „Privatization of security as a governance problem : Gated communities in San Diego region“ rad prezentiran na II. Europskoj akademiji menadžmenta 2002. godine u Stockholmu, Švedska

Blakely, J. Edward i Snyder M. Gail (1999.) „Fortress America: Gated Communities in the United States“ ; Brookings Institution Press, New Ed edition (June 15, 1999.); ISBN 978-0-8157-1003-5

Blandy, S. (2006.) „Gated communities in England : historical perspectives and current development“ *GeoJournal* DOI 10.1007/s10708-006-9013-4

Blandy, S., Lister, D., Hallam, S., Atkinson, R. i Flint, J. (2003.) „Gated communities : A Systematic Review of the Research Evidence“

http://www.academia.edu/316535/Gated_Communities_A_Systematic_Review_of_the_Research_Evidence 2014, 23. kolovoz

Grant, J. (2005.) „The Function of the Gates – The Social Construction of Security in Gated Developments“

Kiboro, C. i Gakuru, O. (2012.) „Gated Communities – Global Trends in Socio-economic and Urban Development“ <http://www.scribd.com/doc/216078830/Gated-Communities> 2014, 23. kolovoz

Landman, K. (2000.) „Gated Communities and urban sustainability; Taking a closer look at the future“

http://researchspace.scir.co.za/dspace/bitstream/10204/2823/1/Landman_2000.pdf 2014, 1. rujan

Low, S (2001) „*The Edge and the Center: Gated Communities and the Discourse of Urban Fear*“, *American Anthropologist*, March, Vol. 103, No. 1, pp. 45-58 Posted online on December 10, 2004. www.anthrosource.net 2014, 6. rujan

Polanska, V. D. (2013.) „*Gated housing as a reflection of public-private divide : on the popularity of gated communities in Poland*” *Polish Sociological Review*, broj: 1(181) / 2013, pages: 87102, dostupno na www.cceol.com

Polanska, V. D. (2010.) „*The emergence of gated communities in post-communist urban context and the reasons for their increasing popularity*” *J Hous and the Built Environ* (2010) 25:295–312 DOI 10.1007/s10901-010-9189-2

Vilalta, J. C. (2011.) „*Fear of crime in gated communities and apartment buildings : a comparison of housing typs*” *J Hous and the Built Environ* (2011) 26:107–121 DOI 10.1007/s10901-011-9211-3

Williams, Colin H., i Kofman, E. (1989) „*Community conflict, partrition and nationalism*“ London, New York, Routlege.

Wilson-Doenges, G. (2000.) „*An Exploration of sense of community and fear of crime in gated communities*“

http://www.sociology.osu.edu/classed/soc367/payne/Wilson-Doenges_2000_EB.pdf 2014, 25. kolovoz